

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Együttal a Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklye-múzeum, Abony városi, alsófejérmegyei, bácsmegyei, Baja városi, szolnokdobokamegyei, brassói, budapesti, csongrádmegyei, fehérmegyei, gömörmegyei, hontmegyei, kolozsvári, marosvásárhelyi, szabolcsmegyei, szentesi, tolnamegyei, tordai, torontálmegyei, török-becsei, vasmegyei honvéd-egyletnek, valamint a kolozsvári márcz. 15. állandó bizottság, a Kossuth-bizottság és Vasvári-kör hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁG:

Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes-alelnökök Esterházy Miguel gr., Finály Henrik dr., Gámán Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br. Kőváry László, Martin Lajos dr. Sárkány Ferencz, Szabó Sámuel és Szász Gerő.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KUSZKÓ ISTVÁN.

az ereklye múzeum öre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RENDES MUNKATÁRSÁK:

Alsó-Kubinból: Bulla György. **B.-Hunyadról:** Gyarmathy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné, **Bécsből:** Veress Endre, **Beszterczéről:** Csernátoni Gyula dr. **Brassóból:** Baráczy Sándor, Koós Ferencz. **Budapestről:** Hegedüs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Jakab Elek, Jókai Mór, Kreith Béla gr. **Reiner Zsigmond dr., Szinnyei József id., Csikszeredából:** Benedek István. **Deésről:** Kádár József. **Hidvégről:** Nagy Sándor. **K.-Vásárhelyről:** Balogh Vendel dr. **Kolozsvárról:** Bartha Miklós. **Benel Ferencz, Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Hory Béla, Kovács János, Kuzkó Istvánné, Lővei Klára, Magyary Mihály, Márki Sándor dr., Szádeczky Lajos dr., Lugosról:** Dengi János dr., **M.-Bogátról:** Tokaji Etelka. **M.-Vásárhelyről:** Imreh Sándor. **Nagybányáról:** Törökfalvi Pap Zsigmond, **Nagyváradról:** Hegyesi Márton, **Nyíregyházáról:** Krúdy Gyula. **Sátoralja-Ujhelyről:** Matolay Etele, **Székely-Udvarhelyről:** Vajda Emil dr. **Székesfehérvárról:** Éder József dr. **Alsó-Szóvát:** Dézsi Mihály. **Tordáról:** Borbély György, **Ferenczy Ferencz. Vizaknáról:** Szentkatolnai Bakk Endre. **Rajzoló munkatárs:** Nagy Gyula tanár. **Fényképező munkatársak:** Dunky Ferencz, Dunky Kálmán. **Budapestről:** Vágó Bertalan.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, hová a lapot illető minden küldemény intézendő: Kolozsvárt, Széchenyi-tér 27. sz. Orsz. Tört. Ereklye-Múzeum helyiségében.

A m. posta-takarékpénztár clearing és cheque forgalmában a kiadó-hivatal száma 3213.

— Megjelenik minden hó 1-én és 15-én. —

Ára negyedévre 1 frt. — Külföldre 1 frt 25 kr.

A lap az első évfolyamtól megrendelhető. — Díszes borítékba kötve az I.II. és III. évfolyam ára 15 frt.

Lapunk száma 20 oldalra terjed.

TARTALOM :

	Oldal
Honvédek albuma	33—34
Adalékok a szabadságharczi honvéd vadászrezdek történetéhez	34—35
Apróságok a szabadságharczból	35—36
Bem s a göcsiek	36
Adalékok a kivégzett Váradi József történetéhez	37—38
A három trencsényi Pongrácz	38—39
Emlékezés márczius 15-ére	39—40
A kedélyes öreg ur	40—41
Ujabb adatok Dunka Miklós életéhez	41
„A tápió-bicskei hős.”	41—42
A tápió-bicskei csata	42
Levelezés	42—43
Adalékok a kivégzett Váradi József történetéhez	43
Jegyzetek az 1849-ik évi eseményekről	43—47

Halálozások :

Antalóczy Sándor — Bicskei Flóris — Bogdi Pap Mór — Balogh Kálmán — Baráth Miklós — Gyergyóditrói Csiby Alajos — Idősb Dobai Sándor — Egervári P. Ödön — Felsőszálláspataki Mara Sámuel — Ferenczy Gedeon — Udvardi és Kossuthfalvi Kossuth Pál — Lénárd Máté — Litz Keresztély — Lázár János — Moldvai János — Szűts Máté — Szivós Sándor — Vidits András — Vesselényi Ferencz — Zsarolyai Német Gábor	47—48
---	-------

Különlélek :

Kossuth-kalapos országczimer. — Kossuth-kép a pécsi városházán. — Görgői Arthur beteg. — Klapka unokaöccse. — Társas estély.	48
--	----

BORITÉK TARTALMA :

Öreg honvédek képei a milleniumon. — Épen most jelent meg a Sánta huszár naplója. — Bekötési táblák — Az 1848—49. „Történelmi Lapok”-ra egész évre előfizettek. — A Sánta huszár naplóját megrendelte: — Honvéd-segélyalapra adakoztak: — Ereklje-Muzeumnak rendes tagsági díjban: — A Szalay-Baróti-féle Magyar Nemzet Történetéből — Az „1848—49-iki magyar szabadságharc története” — Az új államtitkárok — Ama nagyfoku pártfogist — Hirdetés.

Öreg honvédek képei a mileniumon. A kolozsvári orsz. ereklje muzeum a m. é.-ben felhívta a 48—49-es honvédek, hogy egyenkint vagy csoportosan fényképeztessék le magukat, a képeket a honvédek rövidebb-hosszabb életrajzai kíséretében küldjék be, hogy a daliás idők katonáinak képeiből minél szebb és imponálóbb csoportot lehessen alakítani. A felhívást tett követte. Több száz arckép, csoportkép, egy kis levéltárt képező életrajzi adat-tár érkezett be, melyek már is szakszerűen vannak rendezve és csoportosítva. Legtöbb egyes kép van a kolozsvári honvéd-egylet köréből. Utánna a brassói, szolnokdoboka-megyei, szentesi, marostordamegyei honvéd-egylet köréből. Képviselve van különben a szabadságharc minden fegyverneme és több katonával képviselve van minden honvéd-egylet. Most a kolozsvári honvéd-egylet előterjesztett indítvány folytán egyik gyűlésén elhatározta, hogy márczius 15-ike előtt egy alkalmas napra összehívja az összes egyleti tagokat a Dunka-fivérek műtermébe; ott csoportosan, zászlóaljankint azután egyes képekben levéttetik magukat a milleniumi gyűjtemény javára. A muzeumban Kalmár Antal főhadnagy rendezi a képcsoportozatokat. Lajstromozza zászlóaljankint és betűsorban. Az arcképpel kapcsolatosan beérkezett életrajzok és a honvéd szolgálatra vonatkozó okmányok vagy egyéb iratok a honvéd nevével és szolgálati minőségével ellátott pálliumba helyeztetnek. A pálliumok betűrendben tartatnak nyilván. Ez uttal is felkérjük azokat, a kiknek csak arcképük vagy életrajzuk van benn, hogy pótlólag a hiányt kiegészíteni sziveskedjenek. Kívánatos volna, ha minél számosabb arckép s

életrajz érkeznek be a honvédektől vagy hozzájuk tartozók részéről. Az életrajzokhoz kérdő pontokat tartalmaz lapunk jelen száma.

Épen most jelent meg A „Sánta huszár” naplója.

Értesülvén, hogy sokan óhajtják könyvalakban is birni néhai *Kinizsi István* huszár-kapitány érdekes emlékiratát, mely vonzó előadásával lapunk mult évi folyamában t. olvasóinkat olyan kedélyesen és tanulságosan szórakoztatta; elhatároztuk annak külön kiadását.

A 170 *sűrűen nyomtatott* lapra terjedő csinos kiállítású mű ára piros vászonkötésben 1 frt, arany nyomású és metszésű vászon *disz kiállításban* 1 frt 50 kr. A megrendelés lapunk szerkesztőse czimére küldendő.

Végül megjegyezzük, hogy a naplót *Veress Endre*, az emigráció történetével foglakozó munkatársunk rendezte sajtó alá és kísérté magyarázó jegyzetekkel, s ugyan ő írta meg a szerző életrajzát is.

A mű tiszta jövedelmét a szerző emlékét fenntartó alapra fordítjuk. Ez alap eddigi bevétele már le van téve a kolozsvári kereskedelmi bank 2540, sz. könyvecskéjében.

Az „1848—49. „Történelmi Lapok”
szerkesztőse.

Bekötési táblák az 1848—49. Történelmi Lapok 1892. és 1893. és 1894. évi folyamának bekötésére decz. elejétől kezdve, darabonkint 80 krral megrendelhetők a kiadóhivataltól. A bekötési tábla diszes kiállítással készül. Az 1892-ik első évfolyam táblája *vörös* angol vászon, az 1893. év folyam *táblája* fehér. Az 1894. évfolyam táblája pedig *zöld* angol vászomból készül. A m. é. folyamok bekötési táblái olcsó, elegáns és izléses kiállításáért előfizetőink körében nagy keresletnek örvendtek. E táblába kötve, a Történelmi Lapok bármely szalon asztalnak diszét képezi. A tábla első lapján piros (a II. é. folyamánál fehér a jelenleginél zöld) alapon arany nyomással koszoru által övezve foglal helyet Magyarország és Erdély külön-külön álló czimere, melyet felül, szent István koronája foglal össze. Ez alatt disz betűkkel a lap czime, a szerkesztőség s az évfolyam van feltüntetve. E felírást, a tábla szélein izléses fekete nyomású körzet veszi körül. A tábla hátsó lapján vaknyomású ékitmények foglaltatnak. A tábla sarkára az első lapon foglalt felirat van arany nyomással helyezve. E felhívást azért tartjuk szükségesnek most idejében közölni, hogy olvasóinknak módjuk legyen az ideje korán való megrendelésre s tájázkozva legyünk a készitendő példányokszámára nézve.

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

A m. posta-takarékpénztár clearing- és cheque-forgalmában a kiadóhivatal száma 3213.

Felelős szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az ereklje-múzeum öre.

A lap szellemi és anyagi részét illető közlemények az ereklje-múzeum öre czímére küldendők.

Szerkesztőség:
Kolozsvár, főtér 12. sz., emelet.
Telefon sz. 244.

Előfizetési díjak:
1/4 évre 1 frt, 1/2 évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kiadóhivatal:
Kolozsvár, Széchenyi-tér 27. sz.

Honvédek albuma.

— Összeállította az ereklje-múzeum öre. Tizenhatodik csoport. —

A történelem és nagy napokra emlékeztető emléktárgyak egyik legértékesebbikét képezik az összegyűjtött arcképek és életrajzok.

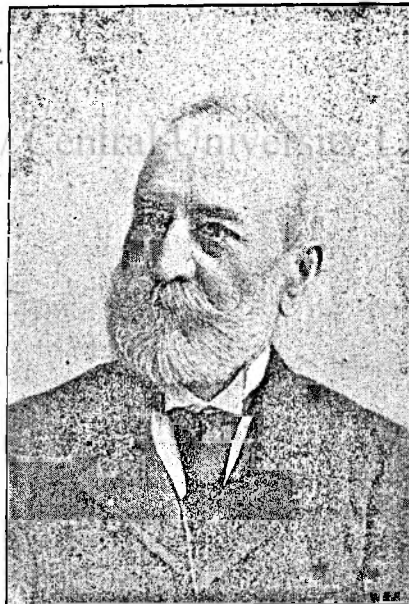
Múzeumunk kiváló gondot fordít ezek gyűjtésére és habár figyelmünket és cselekvésünket sokszor és sokszor akaratumk ellenére elvonják aktuális, honvéd segélyezési és napi renden levő ügyek, vissza-vissza térünk mindig erre a kérdésre, mert *szükséges*, mert az 1848—49-es honvédek Pantheonja arcképek nélkül nem képzelhető s mert a történelemnek, mint számos példa

kis kártya papir lapra jegyzi, hogy az a honvéd hol született, melyik zászlóaljnál szolgált, mely csatákban vett részt, hol tartózkodik, mily állásban él jelenleg?

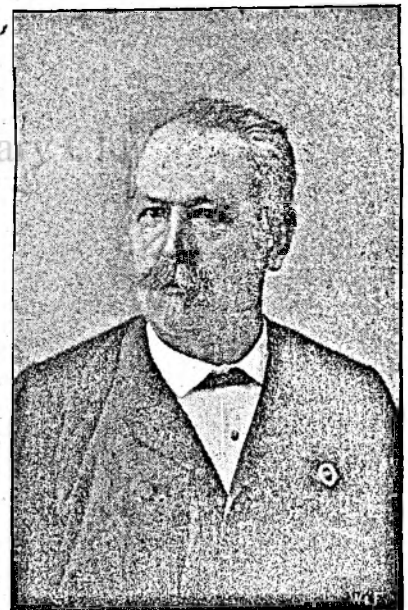
A melyik honvéd elköltözik, mert hiszen az élet határa véges s a „márcziusi ifjak és leventék” egymás után kapitulálnak egy hatalmas és legyőzhetlen ellenfél előtt, azoknak képe fölé gyász kokárda kerül a zászlóaljok szerint sorakoztatott arckép táborban, jelöl annak, hogy ez a bajtárs, egykori hős vértanu társait s Kossuthot követte, hogy nemzeti ügyünknek a magyarok istene előtt társaival egyetemben szószólója és támogatója lehessen.

Nuridsán József.

Székely Lajos, tüzmaster.

Várady Lajos.

bizonyította már, igen sokszor az életrajzi adatokban levő egy-két vonás, egy-egy ismeretlen epizod kiegészítő részül szolgál.

Nem hiúságát legyezzetjük tehát a honvédeknek s nem a családok magán kegyeletének teszünk szolgálatot, hanem a nemzetnek teszünk szolgálatot akkor, a midőn ismételen felhívjuk a bajtársakat és hozzá tartozóit, hogy siessenek a honvéd arcképek, honvéd életrajzok beadásával.

Az ereklje múzeumban Kalmár Antal III. zászlóaljbéli főhadnagy ez idők szerint azzal foglalkozik, hogy betű sorba rendezi az életrajzokat a történelem számára, az arcképek alá pedig

Az életrajzok s azt már többször említettük, betű rendes sorban csoportosíttatnak.

A szabadságharcz minden olyan szereplőjének, kiről adatok érkeznek, külön pálliuma van. Ezekbe a pálliumokba behelyez az öreg Kalmár a honvédek életéről s 1848—49-beli cselekményéről minden okmányt, minden adatot.

Ez adatok fogják szolgáltatni a történelem kiegészítő részleteit, ezeket az adatokat ma megbecsülni kellőképen nem is tudjuk.

Néhány bajtárs arcképét ezuttal is bemutattuk s kérjük a többieket arra, hogy arcképeiket s életrajzaikat szolgáltatassák be.

Id. Nuricsán József főhadnagy, a társaság legidősebb tagja, született 1817. márcz. 26-án Kolozsváron.

Atyja mint tanuló Bácsbe küldötte, honnan a szabadságharc szőlította haza s hiven szolgálta a hazát előbb mint nemzetőr, később mint honvéd s a 29-ik honvéd zászlóalj egyik vitéz főhadnagya. Részt vett a zsidói ütközetben, ott volt Kolozsvár bevételénél, végre elfogták Temesvár ostrománál. Jelenleg Szamos-Ujváron, mint nyug. fegy. intézeti ellenőr éli nyugalmas öreg napjait. Három gyermeke van, két leánya és egy jeles képzettségű tanár fia Bpstenen.

Székelty Lajos tüzér, született 1825-ben Vizaknán. Ép testtel csak a 2. nagyszebeni csatában vehetett részt, mert ugyanakkor egy ellenséges granát jobb czombját zuzta össze, azonban mint béna katona a segesvári ütközetnél is ott volt.

Felgyógyulása után többféle hivatalt viselt, volt pénzügyi titkár. de mint ilyen nyugalmaztatta magát. 1890-ben Kolozsvárt az „árverési csarnoknál” találjuk, mint ár. biztost, jelenleg Mármaros-Szigeten, a Sigmond testvérek regale bérleténél, mint pénztárnok működik.

Kétszer nősült. s bár több gyermeke volt, ezek közül csak 2 leánya él, kik közül egyik Bpstre ment férjhez.

Várady Lajos született 1831. aug. 24-én Deszken, Torontál megyében.

Mint nagy-beckereki gymnazista került a III-ik honvéd zászlóaljhoz, mely alatt mint őrmester, később a 98-ik zászlóaljnál, mint hadnagy osztogatta elleneinknek a halált.

Részt vett a két szt.-tamási ütközetben, továbbá a Földvár, Török-Becse Furluk, Bogsán Pancsova, Neudorf, Versecz, Szolnok, Tápió-Bicske, Isaszeg, Vác, Nagy-Sarló, komáromi ütközetekben, valamint ott volt Budavár bevételénél is.

Jelenleg Szentesen gyógyszerész és takarékpénztári vezérigazgató.

Négy gyerekkel van megáldva, kiknek mindenike jelentékeny állást tölt be.

Adalékok a szabadságharczi honvéd vadász-ezredek történelméhez.

— Közli Lehoczky József, egykor hadnagy a II-ik ezredben, most néplelkész Orosházán. —

Kevesen élünk már ma, kik életünk legszebb szakát, a dicső szabadságharcot szerencsések valánk nemcsak átélni, hanem átküzdeni is mint honvédek, ezek közül való vagyok én is, kire most nagyon ráillik a költő e két sora életem 66-ik évében 1895-ben:

Rom emberképében, — egy történet betű,
Szélvészttől lenyilalt szárnyatlan keselyű!

S mint ilyen édes visszaemlékezéssel édelgek a mai sivár örömtelen jelennél szebb multamon, s most hogy a derék Hegyesi Márton ur Biharmegye monographusa az én kedves ezredemről, az I-ső honvédvadász ezredről sziveskedett kegyeletesen megemlékezni a Hazánk 1888 évi február havi füzetében, melynek első osztálya első századában kezdtem mint honvéd altiszt honvédpályámat, melyet Erdélyben Bem apónál a II-ik honvéd vadászvezredben mint hadnagy, Kazinczy tábornok alatt Zsidónál történt fegyverletétellel kelle végeznem, tehát most én is felbuzdultam példáján, hogy ugyanazon műben, hol a mult években a branyiszkói hős tá-

bori lelkész ki 1890 február 9-én halt meg Nyitrán a piaristák házában.*) Erdőssy Imre bácsit a hálás nemzedék elé állítottam a leghitelesebb adatok és bizonylatok alapján azon czélból, hogy egyrészt a történeti igazság constatatassék, a téves nézetekkel szemben, melyek mást állítottak a branyiszkói zászlóalj élére a keresztrel, báró Mednyánszky Czézár esztergomi papot, ki kápolnánál lelkesítette a hárczra honfitársait másrészt, hogy megadassék a nagybecsülés és hálás elismerés szerény elvonultságában a nemzet részéről e dicső fiának — tehát ugyanitt most közlök pótlólag egyet-mást saját volt kedves honvédvadász ezredemről is örök emlékül.

A forradalom kitörése vagy jobban, helyesebben mondva a nemzet ujjaszületése a magyar nép felszabadulása szép napja 1848 márczius 15-ike Nagy-Váradon talált engem mint III-ad éves 19 ik évetem élő növendék papot.

Hazafias lelkű püspököm Báró Bémer László -- ki később áldozatává is lőn honszeretetének, átadta készséggel önként a Szemináriumot a haza akkori szükségletére a honvédeknek s minket 11 kis papjait Szathmárra küldött pályánk folytatására, itt azonban megértvén 6 váradi és 7 szathmári növendékek a haza veszélyét, belátván, hogy most az ármány által feldult békében, a gonoszság által előidézett háboruban nem béke profétákra, hanem a 9 oldalról megtámadott édes anya a haza védelmére, honvédekre van szükség. s ehhez még olvasva Petőfinek e szentigazságu talpra szólító versét is. (Lásd Ambrus József kis orosz plébános által kiadott Papp-honvédek albuma 176-ik lapján.)

Sehonnai bitang ember,
Ki most ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongy élete
Mint a haza becsülete

Erre aztán egy pillanatig sem haboztunk letenni a reverendát, utnak indulni Pestre s felajánlani magunkat hazánk védelmére, — ide érve aztán 4-én az akkor alakult honvéd vadász ezred első századába *Rusztter György* (ki Kolozsvárt volt őrnagy a II-ik ezredben) százados keze alá esküdtünk fel s csakhamar Vác felé vonulva megtettük a híres téli visszavonulást Felső-Magyarország felé, Kassáig, hol én 500-ad magammal, kezünk lábunk elfagyva kidőltem a sorból s az elvonuló Klapkával egyesült Görgei által elhagyatva — az utána belopódzó Ramberg és Jablonovszki herczeg osztrák vezérek foglyaivá lettünk, kiket a magánházakból kórházakba összeszedve az osztrák, közülök a felgyógyultakat besorozta és Galicziába számkivetette, én ezt javulásomkor látva a lengyel eredetű osztrák tábori lelkésznek, ki a kórházba volt alkalmazva és a szükségből alkalmazott *Sehovics* kassai derék orvosnak latinul kijelentettem, hogy: ha engem is elszakasztanak hazámtól, ha felgyógyulok azonnal sziven lövöm magamat — mire e jó lelkék — kiket áldjon Isten poraikban is! — megszántak s miután megtudták, hogy édes anyám testvére báró *Vécsey Pálné* a szomszédos Zemplén megyében *Bodrog-Szerdahelyben* lakik, czivil ruhába bujtatva, 6 forinttal is megajándékozva utiköltségre, kilesték, mikor a *Hurbán drótos tótjai* rendesen holt részegen állottak a város kapuinál őrt, egy heti vásáros napon a nép között kicsempésztek Kassáról.

*) Mikor születési házáat emlékkövel jelölték meg országos tisztelői *Allekker Lajos* jeles ifjú piarista adott ki egy kis füzetet, melyben szép beszédje, és Erdőy egész életrajza is közöltetik. De fájdalom ez évben maga *Allekker* is meghalt Nyitrán.

Jó nagynénémnél alig jöttem kissé erőmhöz már nem volt nyugtom s maradásom, hanem siettem Debreczenbe, hol jelentkezve akkori főhadparancsnok Kiss Ernő vértanunknál, megkérde, mióta szolgálók? s midőn felelém 7 hó óta, ezt válaszolta: „er ist schon ein Veteran!“ s felhivta hadsegédét Hannover huszár őrnagyot, Bogdanovits Hubertet, hogy vezessen Ormai ezredhez s nevében ajánljon előléptetésre engemet, a mi megtörténvén már harmadnapra kaptam 150 frt. uti és ruha előleget s vettem a Marschrutát is Kolozsváron jelentkezni, hogy a II-ik ezredbe beosztassam.

Soha sem voltam boldogabb s nem is lehetnék, még ha római Pápának tennének sem mint akkor voltam! midőn Kolozsvárt megérkezve az ezred irodájában jelentkeztem, s mindjárt egy igazán alkibiadesi szép hadsegédet s hozzá még bihari kedves ismerőst, Lovassy Feri ifju századost találtam egy Venus szépségű nővel beszélgetve, ki nem volt más mint Rozsvári vadáször-nagy tünder szép leánya Ormai ezredesünk neje . . . Lovassy ur aztán bejelentett s én először és utoljára láthattam az egész életemben látott temérdek ember között, a legszebb férfit, ki valaha élt e földön, mert csakhamar egy éppen a havasokra induló 2 századból álló udvarhelyszéki székely legényekből alakult osztály 1-ső századába osztattam be Hajnal József százados mellé s mentem magyar-Létára a most gróf Andrássy Gyula féle Hesdát-i vár szomszédságába, védni Kolozsvárt és Tordát az oláhok rabló megrohanásától. Itt szolgáltak velem Csiszár Samu a 2-dik század századosa, Ormai főhadnagy. Nagy Ignác hadnagy, ki akkor vette nőül Gusztinyi Julia jeles ifju színművésznőt Kolozsvárról . . . ugyszintén Torma Károly kitünő tudósunk s Koncz Laczi is tisztársaim voltak ez osztálynál, a szomszédos Szilváson pedig Feleki Miklós a ma jubilált Bpsten élő érdemes színművész, királyi tanácsos kit le is csaltam hozzám, hazám legnagyobb falujába néhány remek vendégszerepre néhány évvel ezelőtt, Feleki Miklós századparancsnok és Olasz Károly százados voltak állomáson és őrségen ezen ezredből.

Nagyon óhajtanám a Hegyesi ur kedves cikkében közölt ezredi tisztéken kívül a többi nevét is birni jegyzékben, mert én már csak ezekre emlékezem most: báró Szalhouzen százados, Jeney őrnagy, Tomcsányi hadnagy kit a híres 9-ik zászlóaljtól léptettek ide s megengedték, hogy az átlótt, megviselt veress sapkát nálunk is viselhesse.

Védő állásunkból aztán gyors menetben Maros-Vásárhelyre indittattunk, de már későn érkeztiünk, mert Bem apó táborát szétverték a muszkák s így mi Kemény Farkas és Gál meg Dobay vezénylet alatt Zsibóig hátráltunk s ott szívszakadva széledtünk világgá! S most örejségem csendes óráiban mint egy második bibliámat szoktam elővenni a Gelich könyvét és a Vargyas jóra-való szabadságharcsi történelmét, s írom a Fráter Josephus adomáit multamból, (Kapható Egerben Batik tanárnál.) hogy ez örömtelen jelenben vissza éljem magam lelkemben eme dicsőbb multba, a mikor aztán egy-egy forró óhajt is tör ki s eget kér keblemből édes hazám jobb-létéért, — szabadsága és függetlenségeért, melyért oly szívesen vittem oltárára mindenemet, mikor ifjuságom és életem ajánlottam érte! — de kitör egy-egy ilyen sóhaj is öreg keblemből ma:

Régi dicsőségünk! hol késel az égi homályban!

És kezdek a sir felé roskadni innét ez utolsó sóhajommal:

„Tedd boldoggá, tedd szabadá e földet én Istenem!

És így annak szent ölében boldog lesz pihenésem . . .

Lehoczky József.

Apróságok a szabadságharczból.

IV.

A nagysarlói ártatlan vértanu.

Volt zászlóaljunkban egy főhadnagy, kinek erős sejtelméi lehettek jövőjéről, mert daczára, hogy igen ügyes és lelkes katona volt, a puskaportól nagyon irtózott, s azért úgy intézte mindig dolgait, hogy az ütközetek napjain sohasem volt zászlóaljánál, hol mint futár működött távolabbi vidékeken, hol mint beteg vagy podgyász-felügyelő maradt hátra, de csatában még egyben sem vett részt. A nagysarlói ütközet azonban váratlanul jött ránk, még reggel senkisé gyanította, hogy még ma forró napunk lesz Pók főhadnagy jött tehát velünk gyanutlanul, midőn délfelé megérkezik a parancs, hogy rögtön vonuljunk föl ágyufedezetre; itt az ellenség! Szegény Pók innét már nem menekülhetett, felállt, s ime a legelső 12 fontos golyó, melyet az ellenség ránk küldött, az ő lábszárát ütötte el; úgy kellett vállon hátravinni. Sohasem láttuk többé. Hiába, sor-sát senki el nem kerülheti.

V.

Katonás gúny a Vág partján.

Budavár bevétele után förendeltek bennünket a Vág bal partjához, hogy a jobb parton leskelődő ellenség áttörését megakadályozzuk s azt folyton folyvást háborgassuk és bosszantsuk. Na ennek az utóbbi kívánságnak derekasán megfeleltünk. Először is Mocsonakon, a nyitrai püspök nyaralójában fényes bált rendeztünk. Már akkor is voltak gondolkozó fők, kik e korai dinum-dánumon úgy érezték magukat, mintha puskaaporos hordón ültek és szivarozgattak volna . . . Másodszor, mikor már elutunk a ferblit és makaót, lejártunk a Vág partjain levő füzésekbe fegyvergyakorlatra. Ez valódi jux volt nekünk, mert abból állt, hogy egy öreg füzfa mellé állt az ember, s átlövöldözött a folyam tulsó partján elterülő füzésekbe, hol meg az osztrák vadászok rejtőztek és lövöldöztek vissza. Egy vastagabb füzfa az akkori golyók ellen, kivált ha kissé távolabbról jött, ugymondott fáradt golyók voltak, biztos védő paizsul szolgált; de azért néha mégis esett egy kis baj, ha az ember nem volt elég óvatos. Így történt az egyik közharczosunkkal, ki olyan fához állott, melynek villaszerű elágazása kissé alacsonyabb volt, mint az ő termete, úgy hogy fejét pár ujjal nem fedezte a fa törzse, s ime, a szezályes sors úgy akarta, hogy a golyó épen a védtelen helyen érje, mire rögtön halva terült el szegény. — Vág-Szerdahelyen történt egy ilyen puskaapor-fogyasztó gyakorlatnál, hogy T. tüzer főhadnagy hat fontos üteggel szinte résztvett abban, többször maga irányzott, s pedig meglepő sikerrel. Egyszer csak ott hagyja ágyuit, s két köztüzérral leszáll a lejtős parton, csónakba ülnek s kezdenek átevezni a tulsó partra. Mindenki odabámul s a tüzelés mindkét részen megszűnik. A csónak átér, a főhadnagy kiszáll s vagy husz lépést tesz előre az ellenségtől megszállott ligetbe; ott azzal szemben megáll, megoldozza ruháit s olyat cselekszik, minek körülírás nélkül csak az orvosi könyvekben van neve. Mindenki visszatojtja lélekzetét, siri csend uralg. Több kinos percz multán T. főhadnagy összegombolozkodik, és mint, a ki legjobban végezte dolgát, lassu, kimért léptekkel visszafelé elhagyott csónakjához. Ebbe belép, fölegyenesedik s hatalmas stentori hangon vezényli: „Batterie! An Feuer!“ Erre az üteg megszólalt, mi egetrázó „Éljen“-ben törtünk ki, a

felültetett ellenség pedig sortüzet adott; de nem talált. A vakmerő tüzérparancsnok szerencsésen visszatért ütegehez, mintha semmi sem történt volna; pedig történt: a legsértőbb gúny a világon, melyet csak az orosz hadsereg segítségével lehet majd megtorolni.

Dr. Éder József.

Bem s a göcsiek.

Mintha csak tegnap történt volna, oly elvenen áll előttem a jelenet!

Pedig, bizony, rég volt már! Negyvennégy évvel ezelőtt; negyvennégy év pedig nagy fog az idő rovásán! De azért ma is élénken áll előttem az a hideg, kopár, egészen idegen kifejezésű s első tekintetre épen nem vonzó arc; s a nem daliás termet; az az ember, a kiről nekem akkor azt mondták, hogy az: *Bem apó!*

Igazán *apónak* nézett ki. Legalább a mint én akkor megpillantottam, a mint lehajtott fővel guggolva ült mélyen bevonva magát a kocsiba: *apónak* látszott. Mintha most is szemem előtt látnám! Képe alakja mélyen bevésvé maradt emlékezetemben.

Gyermek voltam, nyolcz, kilencz éves gyermek. S ebből az időből maradt emlékeink rendesen elevenebbek, mint a későbbiek.

Kis falunk ott az országot mentén feküdt, keskeny völgybe szorítva. Minden zörej, az országoton elmenő szekerek egyhangú zakatolása is behallszott a faluba; s a legkisebb neszre is talpon állottak egyszerre a falunak mindig csak félig behunytt szemmel alvó lakói. Mi, gyermekek még csak aludtunk, de szegény jó édes anyánk ott virasztott heteken, hónapokon át, a tűzhely mellett guggolva, rebegve. Szeme szüntelen az ajtón az ablakon állott, s ha a szél megmozgatta az öreg akácza ágait, ijedten futott az ablakhoz, hogy lássa: *vajon nem jönnek-e az oláhok!* Mert kertünk az erdő aljára rugott s szinte csak az erdő választott el attól a vidéktől, hol a lándzsát köszörülték a mi számunkra.

Félelmes rettenetes idők voltak! Ágyu bömbölt, vér folyt mindenütt, s mindennap, újabb meg újabb hír jött, hogy most itt, majd amott ölték ki egy-egy falunak ártatlan lakóit.

Minden dobpergés felverte a falu csendjét, ha ugyan forradalom idején lehet csendje egy országot melletti fekvő falunak.

S a dobpergésre naponta háromszor is kiszaladtunk az ut mellé, elnézni, megbámulni az elvonuló seregeket, ha magyarok voltak. A többitől féltünk, mert olyan barátságtalan szemmel néztek ránk, s nem egyszer Kossuth kutyáknak is neveztek.

Egyszer hír jött a faluba (járt akkor a hír újság nélkül is), hogy Marosvásárhely felől érkezve, Bem tábornok itt megy el!

Láttuk mi már *Berzenczeit* is, nem sokkal azelőtt, mikor az *agyagfalvi gyűlés* után, a székeleyeket vezette kifelé, a veszedelembé jutott hazának megmentése véget, a mint vigan ugrándozó délczeg lován, merész tekintettel, mint egy világverő Nagy Sándor, lovagolt a székeleyek élén; s mi hittük, sőt erősen meg is voltunk győződve arról, hogy már most csakugyan pusztulni fog minden ellensége a magyarnak, a föld színéről. Legalább a jámbor göcsiek így vélekedtek! Hatalmas termete, büszke, merész tekintete, erős, érczes hangja, mely mint egy ágyudőrej, megreszkedtette a levegőt, egész katonás magatartása (hja! forradalom idején ezek értékes tulaj-

donok! úgy megtöltötte a göcsiek lelkét, hogy Kossuth után minden reményök csak *Berzenczeiben* volt s fújták is, nagy lélekszakadva a nótát:

„Három szilva besztercei
Éljen Kossuth s Berzenczei!”

S ha Berzenczei ilyen volt, milyen lehetett Bem? a kiről addig is mesés dolgot hallottak a göcsiek.

A hír az egész falut befutotta, hogy jön Bem s erős kíváncsisággal gyűlt össze a csoport a falu mellett emelkedő domb magaslatán, hol az elmenő szekerek egy pillanatnyi pihenőre megszoktak állani.

Elhagyta mindenki a munkát, a mihez különben abban az időben valami nagy kedve úgy sem volt senkinek, mivel nem volt bizonyos benne, hogy magának dolgozik-e vagy másnak. Siettek ki az országotra, a szokott helyre, a falu kicsinyje, nagyja, hogy lássa az erdélyi magyar sereg fővezérét, kiről a nadrágos embe-
rek, már addig is, nevezetes dolgokat beszéltek az újságok után.

Természetes, hogy a futók előcsapatját a falu gyermekserege képezte. Ott voltam a seregben magam is.

Alighogy elfoglaltuk a szokott helyen a rendes poszíciót, egy zárt kocsi érkezett s állott meg rövid pihenőre, négyes előfogattal.

A kocsit néhány huszár kísérte.

Benn két ember ült; de azok nem néztek ki katonáknak, annál kevésbbé lehetett őket hadvezérnek tekinteni.

Egyik egy már időtöltött ur volt félig civil, félig katonaforma, de semmi esetre sem hadvezér! A kocsiba mélyen behúzódva ült, magába, mélyedve mit sem figyelve reánk, bánéskodókra. Egészen hideg, idegen arc, ripacsos, az időtől megviselt kép, legalább első tekintetre egy cseppet sem vonzó.

Balján egy sugár, nyulánk természetű fiatal ur ült, de valóságos katona embernek azt sem vehették.

Ott hagytuk. Meg voltunk mi már szokva a övmenő idegenekkel. Aztán mit is érdekelhetne minket egyéb? Hiszen mi Bemet várjuk, fényes tábornoki ruhában, délczeg harczi ménen ülve, legalább is olyan kinézéssel, mint Berzenczeit láttuk a székeleyek élén!

Tekintetünk a Vajától jövő egyenes országotra irányult.

E perczben a nyulánk ifju ur kilépett a kocsiból s rövid barátságos szóváltásba vegyült az ott álló idősebb falusiakkal, de a beszédet csak a közelebb állók hallhatták.

Mi csak azt láttuk, hogy a szóváltás közben, a közelebb álló idősebb emberek egyszerre csak lecsapták kalapjukat, s nagy kíváncsian kandikáltak be a kocsi üveg ablakán.

A szóváltás rövid volt. Katonás s a kocsi indult — Segesvár felé . . .

„No, ha ez volt Bem, — szól, arcán látható kínos elcsüggedéssel Barabás Gyuri, egy hosszú, horihorgas nagyszájú magyar, — akkor atyafiak, menjünk haza s készüljünk mindnyájan a halálra; mert ez ugyan meg nem védelmez minket sem az oláhtól, sem a muszkától, ha ugyan „Berbenezei“ nem!”

S arra elevenen emlékszem, hogy az elcsüggedés általános volt s Barabásnak a göcsiek egyhangulag igazat adtak.

Pedig, hogy Barabásnak igaza nem volt, azt is megértük!

Vass Tamás.

Adalékok a kivégzett Váradi József történetéhez.

Sepsi-köröspataki Bálint Áron 1848—49. évi közhonvéd és 1852—54-ben a Sepsiszentgyörgyön kivégzett Váradi József hű székely szolgája elbeszélése.

(Vége.)

Az üldözés.

Podgyásznak számára fuvarost is kerített és mi embereinkkel felkerekedtünk és kivonultunk a csik szentkirályi erdőre s ott tanyát ütöttünk várakozva még több csapatra. Célunk az volt, hogy egy éjszaka a Sepsiszentgyörgy és a csikszeredai adóhivatalokat megrohanjunk s az azokban találandó pénzzel a sereget szervezni fogjuk. A mi várakozásunk kissé hosszantartott, a segéd csapatok nem mutatkoztak. Élelmünk elfogyván, tanácskoztunk, hogy mitevők legyünk. Várady a legények közül kiválasztott két derék legényt és megbizta őket, hogy menjenek és keressenek az erdőn egy olyan marhát, a mely még járomba nem fogható és ha valakit találunk a marhák mellett, azt hozzák magukkal, hogy értesse meg, miért van szükég egy fiatal marhára, hogy e miatt riadalom a faluban ne történjék. A két legény azonban az utasítás ellenére egy négyökrös szekérből, melylyel fát szállítottak, kifogtak egy szép kövér ökröt és a béres tiltakozása daczára elhozták. Mihelyt megpillantottam az ökröt, mindjárt tudtam, hogy a parancs ellenére jártak el és kértem Váradyt, hogy ne ölesse le azt az ökröt, mert még meg sem nyuzzuk és a katonaság nyakunkon lesz. Nem hajtottak szavamra, megütötték az ökröt; engemet és Bartis társamat Várady utasított, hogy vágjunk galyakat, melyekkel a hust eltakarhassuk. Leindultunk a falu felőli oldalon és megállottunk egy kis patak mellett vizet inni. A csermelyben pompás pisztrangokat találtunk s mint egy öt percz alatt 15 darabot kifogtunk.

Vissza indulva az oldalról a falu felé letekintettünk s ime egy egész csapat katonaság nyomul fel az oldalon felénk. „Ne te Pista né!” mondtam társamnak. Erre vesd el magad oda, a honnan leindultunk, de hol csak Váradyt találtam színéből kikelve, a többi mind szétszaladott mint a fűzfák. Így aztán mi is elindultunk t. i. Várady és én Bélefalva felé. Utközben a szétszaladtak közül ötöt megtaláltunk. Ekkor Várady így szólott hozzám: „Áron maga térjen vissza egy legénynyel és tudja meg mi történt podgyásznakkal, mi pedig bemegyünk Bélefalvára. Ugy is lón. Mi ketten visszatértünk, de nem találtunk sem podgyászt sem szekeret, mert a katonaság elfogta.

Az elfogatás és Várady kivégzése.

Csak alkonyatkor tértünk vissza, mi már katonaságot nem találtunk. Váradyt csak is Márkusfalván találtuk meg. Matisfalván este 9 órakor Zecsó urhoz bemenve itt megtudandók, hogy Váradiék hol vannak, azt felelték, hogy Márkusfalvára mentek. Ezt megtudva, elakartunk indulni, de épen midőn a kapun kiléptünk, ime halljuk, hogy fújják a katonáknak a takarodót. Tehát a katonák már előttünk bejöttek volt. Nekünk sem kellett ennél több, felmáztunk a csűr oldalára és ott magunkat belefurtuk a gabonába. A fáradságtól elcsigázva, mély álomba merültem, társamból kámfor lett, azon éjszaka mellőlem szépen megugrott és visszafalujába. Így magamra maradva, azon napon meghúzódtam az odorba, estve pedig én is kereket oldottam és szerencsésen megérkeztem Márkusfalvára, a

hol Váradyt megtaláltam, a ki nekem ezt mondá: „Áron én két embert beküldöttem Oláhországba pénzért és a mig a pénzt elhozzák jó lesz nekünk valahol egy félre eső faluban meghuzni magunkat, mert Bartalist is elfogták és szabadlára helyeztetéssel kecsegtetvén őt, mindent kivallattak vele; tehát nekünk mindenáron menekülni kell.” Így is lón. Innen nagy nehezen és sok viszontagság között elvergöttünk Bélefalvára. Itt egyelőre volt, a hogy volt dolgunk, de egyszer szájról szájra járt egész Háromszéken, hogy a ki Váradyt kézre keríti, nagy jutalomdíjban fog részesülni. Tehát a pénz győzött és mi árulás folytán itt elfogattunk. Innen bekisértek Kézdi-Vásárhelyre, a hol Váradyval utoljára beszéltem. Utolsó szavai ezek voltak hozzám: „Áron, Benkő Rafaelné kimélje! Azután börtönömben tudtam meg, hogy Váradyt Sepsi-szent-györgyön Bartalissal együtt kivégezték és Benkő Rafaelné 3 évi fogságra ítélték.

K.-Vásárhelyről M.-Vásárhelyre vittek engem és Váradyt természetesen külön fogaton. Itt találkozott Várady az öcscsével, ki lépéseket tett megmentésére, de sikertelenül.

A vizsgálati fogságban.

Engem bezártak M.-Vásárhelyt egyesbe s ott voltam egy hónapig s csak azután vittek kihallgatásra. Mikor a vizsgáló bizottság elébe vittek legelőbb szivarral kínáltak meg s mondák, hogy foglaljak helyet. Első kérdése a hadbírónak*) a volt, hogy Várady honnan pénzelt, mert ezt nekem tudnom kell? Azt feleltem, hogy: nem tudom. Erre csakhogy meg nem evett a hadbíró, olyan mérgesen kiáltott rám. Én azonban semmit sem akartam tudni, mert még szabadok voltunk, mondá egykor nekem Váradi: „Áron, ha eltalálnak fogni, minél kevesebbet beszél, annál könnyebben fog kiszabadulni.”

Én a szavát megfogadtam. Én csak azt ösmertem be, a mit reám sütöttek, egyebet mindent eltagadtam.

Így folyt a vizsgálat 3 egész hónapig, aztán egy reggel a profusz azzal állott be, hogy elvisznek Szebenbe. Már elvoltam mindenre készülve. At is vittek Szebenbe és ott szembesítettek Beczó Miklós urral s azt kérdezték tőlem: „ösmerem-e ezt az urat?” Igen, ösmerem felelém. Honnan ösmeri? Hát onnan, hogy Váradyval annak az urnak faluján áthaladva, bementünk hozzá és szállast kértünk de ő igazolványt kért, a mi nekünk nem volt. Így aztán megkínált egy kis oszonnával és mi aztán tovább mentünk. Beczó urat ezen vallomásom alapján tüstént szabadlára helyezték. Pedig mi 3 hétig voltunk Beczó urnál és ő is a mi emberünk volt.

Ismét vissza vittek a m.-vásárhelyi börtönömbé.

Egy reggel kitekintettem börtönöm ablakán és láttam, hogy egy nagy sereg asszony keservesen könyezett. Ennek okát kérdezvén, egyik azt felelte hogy most viszik (1854 márcz. 10.) Török tanárt és társait a vesztő helyre. Én is elgondoltam magamban, hogy ez a sors várakozik maholnap reám is.

Elítéltetés.

Még ott voltam pár hétig s az alatt 14-en kerültünk össze és kimondották reánk az ítéletet. Az ítélet ilyen formán szólott: „Magokat a törvényszék bitófára ítélte.” Itt elhallgatott a hadbíró, s csak két-három percz után folytatá: „azonban ő Felsőge tekintettel fiatal korokra, 18 évi sánczfogságra, nehéz vasra verve, változtatta egyenként a halálos ítéletet.” Ekkor a dobos rávert a dobra, reánk pedig ráverték a nehéz vasat, melyet csak

*) A hirhedt Tapfornor volt. Koós.

akkor vettek le mikor megszabadultunk. Egy szakasz polák katona elkísért Gy.-Fehérvárra, ott 3 hónapig voltunk, aztán felvittek Csehországba, Józsefstadtba. onnan Königrázbe. Ezekben töltöttem 5 évet. Fogolytársaim Krivácsy József ezredes és Kis-Kunsági Pető Ámbros földbirtokos voltak.

A kiszabadulás Józsefstadtból.

Öt év múlva megjött számomra is a szabadulás órája, de oly formán, hogy ha még jó vagyok katonának elvisznek az ezredbe. Kértem a várparancsnokot, hogy ha lehet, bocsásson előbb haza, mert már öt éve, hogy távol vagyok. A várparancsnok tüstént orvost hivatott a ki megvizsgált és kijelentette, hogy májkeménységben szenvedek. Ezen kijelentés következtében szabadon bocsátottak, Józsefstadtból 3 hónapon át tolonczoltak szülőföldemre Háromszékre, Sepsi-Köröspatakra. Itt még azután is egy ideig csendőrök felügyelete alatt állottam. Aztán átmentem Dálnokba s ott Lázár Mihály ur szolgálataiba állottam, s megnősültem Innen Hidvégre mentem Bartha Lajos urhoz udvar bírónak s ott maradtam még a betegség lenyomott 1872-ben bejöttem Brassóba. 1883-ig még birtam járkálni, de mint munka képtelen. Ekkor ágyba fekvő beteg lettem szegény nőm és fiam támogatásából tengődtem az ágyban 11 évig. Honvédi nyugdíjban csak 2 évig részesültem. Megjegyzem, hogy Józsefstadtban az ezredest is Várady Józsefnek hitták, a ki igen jó ember volt s neki köszönhettem szabadságomat. Két költeményt tanultam sok bujdosásunk alatt Várady József kapitánytól, melyek saját költeményei voltak u. m. 1. „A nyomor gyermeke és „Leng a zászló“, melyek sajtó útján még nem voltak közölve, de a melyeket Mihály fiam dalfüzérébe bediktáltam s ott megtalálhatók.

Ezen adatokat közöljük megboldogult atyánk elbeszélése alapján Bálint András és Mihály.

Brassó, 1894 november 30-án.

A hálás fiúk kérésére közli

Koós Ferencz,

kir. tanácsos, nyug. tanfelügyelő
1848—49. mátyás huszár.

A három trencsényi Pongrácz.

A három fiú, kik az 1848—49-iki harcokban részt vettek a szentmiklósi és óvári ágból valók. atyjuk Jusztin kőporubai birtokos, daczára előhaladt korának, aggódva ugyan gyermekei sorsa felett, mégis örömmel vette tudomásul, hogy őt egyedül hagyva, mind a hárman a haza védelmére kardot rántottak.

A legifjabb Miklós Kassán végezte tanulmányait és atyjának előleves tudta nélkül a híressé vált *vörös sapkásokhoz* szegődött és e zászlóaljjal az összes harcokban a ráczok ellen, és később Görgey főserégével a tavaszi dicsőséges hadjárat nevezetesebb csatáiban részt vett. A ráczok elleni harcokban vitézségi érdemjelt és altisztséget nyert és Komáromnál midőn az ujjonnan alakított zászlóaljához müveltebb főtiszteket szemeltek ki és így őt is, nem akarta a híres zászlóalját elhagyni, mondván: hogy ők mindannyian a hazáért harcolnak, és csak ha egyik vagy másik tisztjük a csatában elesik, azok helyét fogják elfoglalni amint eddig is tették. Komárom alatt találkoztam magam is e sorok írója, Miklós unokaöcsémrel; az őrnagyja említette nekem, hogy Kassáról 1500 emberrel vonult e derék zászlóalj a ráczok ellen és Komáromnál 400 régi embere volt még, a többi az ütközetekben és részben betegségek által elveszett.

Ez mindenesetre megérdemli, hogy történelmünk azt feljegyezze, mert így volt az a legtöbb régi huszár ezredeknél is, hogy sok jeles főtiszt nem akart más ezredbe előléptetéssel se menni, úgy hogy sokan a minő rangban kezdték a hadjáratot úgy be is végezték, legfőlebb kapitányok lettek, ha az ezredükben üresedés nem támadt; végre a fővezérségnek szigoruan kellett reá parancsolni a müveltebb altisztekre és főtisztekre, hogy a hézagokat itt-ott betölthesse. Így lett nemsokára Pongrácz Miklós hadnagy és mint ilyen részt vett harcainkban egész Világosig, a hol a 3-ik és 9-ik híres zászlóaljak zászlójokat széttépve, ő is ilyen foszlánnyal megajándékozva igyekezett a megyéjébe menni és bujdosni

A másik fiu Lajos. ki a kibékülés után egy ideig népképviselő is volt, eleinte mint önkéntes a harczolókhöz csatlakozott és részt vett a budatini ütközetben, itten Gócz osztrák tábornok tulnyomó csapatai által vissza vetve, nagyobb része a guerillák és nemzetőröknek szétoszlott, egy része Turóczmegeynek tartva, megtudván, hogy Görgey serege a bányavárosok felé vonul, Pongrácz Lajos is Körmöczbányán ahhoz csatlakozott, a tábornok őt a Vilmos-huszárokhoz, mint hadnagy beosztotta, és ezekkel vivta végig csatáinkat századosig előléptetve, egész a szerencsétlen szőregi csatáig, és azok közé tartozott, a kik még azután is a harc folytatása mellett kardoskodtak — de a haza sorsa Világosnál eldőlt.

Végre a harmadik legidősb fivér Guidó, egy ideig császári katona, lángoló hazaszeretete által feltűzelve mint-hogy a két fivér, szolgabírói állását félbeszakítva már 1858. szeptember elején guerilla-csapatot szervezett. mert akkoriban a magyar kormány azon hazánk veszélyes pontjaira nem volt képes nagyobb csapatokat küldeni, pedig Csáczán át, Hurbán rabló csapatai Frischeisen osztrák alezredessel egyesülve betörték hazánkba és Budatinig előnyomultak; P. Guidó itt egyesül guerilla-csapatával, a Horváth őrnagy vezénylete alatt álló egy zászlóalj és egy század vadász, valamint a barsi nemzetőrökkel véres ütközet fejlődik, az ellenség a gróf Csákyan régi várát felpörzsöli, lerombolja, de mind hasztalan, e kis és gyakorlatlan csapatunk fényesen vissza veri az ellenséget és a határig üldözi, Guidó ez ütközetben tevékeny részt vett; és már szept. 21-én újból a kis csapatával a Plevnik és Besztercze között levő Vertizseri szorost védelmezi. Simonics osztrák tábornok 5 ezer fegyverrel és 12 ágyúval betört az országba, a megye akkor nem rendelkezett csak nemzetőrökkel és apróbb guerilla-csapatokkal, czélul tüzetett ki tehát, hogy az ellenséget mindennemű akadályokkal és harczokkal fel kell tartóztatni és időt nyerni, hogy segédc csapatok érkezhessenek; P. Guidó hűn teljesítette feladatát és csak 15 jól felfegyverezett emberével és 30 kaszással, a fentemlitett szorost torlaszai mögül védte

Négy óráig feltartóztatta az ellenség összes előcsapatait, azután mindig lassan hátrálva. hol az ellent újból nyugtalanítva visszahúzódott Trencsén városán túl egész Kosztolna helyiséig, a hol a megérkező kis segédc csapatához csatlakozott; itt fejlődött egy rövid, de heves ütközet, melyet a sokkal tulnyomóbb ellenséggel nem kellett volna elfogadni, de a harczolók között számos trencsénmegyei földbirtokos is lévén, nem akarták harc nélkül a csatát ott hagyni. P. Guidó, a kit Horváth Mihály történelmi munkájában az elesettek közé számít, csak a köpenyege lyukadt át három helyen a golyóktól, de élve maradt és guerilláit nagyobb részt megmentve; az elveszett ütközet után (melyben sok halottunk és kivált sebesültjeink lettek) szolgabírói kerületébe térve csapatját újból feloszlatta. De csak rövid ideig pihent, mert

midőn Gőcz osztrák tábornok december hóban lassan előnyomult, czélja lévén a bányavárosok felé indulni; Guidó összegyűjté kis csapatát és azon magyar csapatokhoz csatlakozik, melyek Budatin felé vonultak Gőcz tábornokot feltartandó, de ez nem sikerült; itten kis csapataink vissza verettek és részben Lípótvár felé, részben Turócznak hátráltak, s a guerilla szét oszlott.

A mint 1849. tavaszkor a magyar sereg győzelmesen előnyomult a mi Guidó szolgabírónkat megint guerilla csapatai élén találjuk, már most közel két századdal és ezekkel iparkodott a magyar sereg felé, de csak Komáromnál egyesülhetett, a hol Nagy Sándor József 1-ső hadtestéhez beosztatott és ezekkel harczol Vácznál és Debreczennél a muszkák ellen; ez utolsó nagyobb csatánkban kitüntette kiválóan katonai ügyességét is, a jobb szárnyunkra rohanó számos cserkesz és muzulman lovasság csapatával eleibe fut és oldalt előtök lévő árokba veti magát, melyet előbb jobban meg nem figyelhetett, az ellenség e rendkívüli látványon egy pillanatra meghökken és zavarba jön, lassabban folytatja a rohamot, a guerillák által előlről és oldalt az árokból lövetve. Az egész pár pillanat műve volt, de feltűnt minden szakértőnek.

Ismeretes a Debreczeni csata véres és szerencsétlen kimenetele, P. Guidó a sereggel vissza húzódott Világosig, itt csapatát széteresztette, magát orosz útlevéllel ellátva (mert az igaz, hogy az oroszok minden tisztnek készséggel segédkeztek; ha a fegyverletét után menekülni akartak, sőt egyeseket hazájokba is kivittek) említett orosz levéllel Trencsénmegyébe ment és bujdosott egész 1849. végéig, végre sikerült neki Hamburgon keresztül Amerikába juthatni. — Cuba szigetén Somsits Pál barátjával jól sikerült a dohány kereskedése, de egy nagy hajója szivarokkal tele, (biztosítva nem lévén) a Mexikói öbölben a tengerbe vészett, a szépen szerzett vagygon oda lett, nemsokára Somsits is meghalt és Guidó New-Yorkba indult szerencsét próbálni, de az nem sikerült és Venezuelába telepedett le, hol egy kis bérletet birt és szállító üzletekkel foglalkozott. A kibékülés ott találja, a 16 évi számkivetés és viszontagságos élet részint nyomorúságban, egészségét tönkre tette, vissza tért megyéjébe és hivataloskodni kezdett, hátrahagyott vagyonát rendezte, de pár év múlva meghalt. Nevezetes és talán említésre méltó, hogy midőn a koronázáskor vissza tért hazájába, bérletét is Amerikában rendezni kellett, utiköltiséget pedig hazájából bevárni nem akarta, egy spanyol kereskedő felajánlott neki bizonyos összeget, mert mondá: önök magyarok lovagias becsületes viseletük által kiérdemelték tiszteletünket és bizalmunkat, jól tudom, hogy önnek első gondja leend a kölcsönt vissza téríteni; és igaza volt a spanyolnak, mert P. Guidó kötelezettségének rögtön megfelelt. Nem merem állítani, hogy Európában egy bankár vagy kereskedő adott volna e olyan viszonyok között: előleget egy szegény számkivettnek?

Emlékezés márczius 15-ére.

Márczius 15-ike. Az egység, egyetértés ünnepe. A szabadság hajnala. Olyan tünemény volt ez, melyhez nem vagyunk képesek méltó hasonlatot találni. Tavasz nap-sugár, hosszú, dermesztő tél után; ragyogó nap, afrikai esőzések multán, midőn egyszerre lesz minden növényzet nem csak zöld, hanem rögtön virággal borított. Káprázatnak hinné az útas, ha azonnal nem érezné a balzsamos illatot. Olyan volt márczius 15-ike, mint a politikai rab kiszabadulása kinzó börtönéből. De ez mind gyenge

hasonlitgatás azon nagy pillanathoz, mely egy nemzetnek, egy országnak együttes szivdobbanása volt.

Mit művelt az egység, az általános hazafi érzelem. Az egyén maga megszűnt létezni. Az én nem szerepelt. Önző gondolatok az általános örömben nem voltak.

Hosszu évek küzdelmeinek volt ez diadala. A nemzet türt, szenvedett, de soha nem veszté el szép reményét a jövőben. Ezen kitartás nyerte meg a diadalt,

Pozsonyban, az országgyűlésen hangoztatta Kossuth lángszavát. Körülte voltak, vele éreztek az ország főurai: Batthányi Lajos, Teleki László és több száz. Így érzett az országgyűlés tömege. A hamuval elnyomott parázst, melyet elfojtani soha sem lehetett, a hazafiság éleszté. Izzó fényben szikrázott a zsarátnok.

A haza szabadságának nagyszerű nyilvánítása, elnémitá azokat, kik ezen lelkesült áramlatnak, utjába tudtak volna állani.

A mit Pozsonyban hang ztattak a dicső honatyák, azt foglalák szónoklataikba a Pesten létező hazafiak és lelkes ifjak. Nem voltak apró szétlarabolások a nézet különbségekben. Nagy eszmék mellett folytaták a nemes szóharczot. Olyan igaz volt a többség véleménye, hogy az ellen vitatkozni nem lehetett. *A haza szabadsága, függetlensége* volt mérlegbe téve, ki merte volna ezt ellensúlyozni. Csak egy kedvező tavaszi szellő kellett, hogy a zsarátnok lángra kapjon, Ezt meghozta:

Márczius 15-ike.

És e láng nem perzselt, nem égetett, hanem olvasztott. A hazaszeretet lángja volt ez, mely egybe olvasztá a sziveket. Ez volt az igazi *federatio*. A testvériség, egyenlőség, szabadság megtestülése. Mindenki érezte, hogy egy hazának, ennek az édes honnak gyermeke, hol együtt szenvedtek, s együtt élvezik a szabadság felviradását. A szivben voltak ezen tanok megírva, ezeket nem kellett tanulni, mindenki érezte.

A szeretet olvasztó heve egyesíté a különböző elemeket. De nem is volt nagy eltérés az érzelmek között, nem voltak sokféle elágazó nézetek. *Petőfi* lángszava két szóban egyesíté a lelkesült tömeget:

„Rabok legyünk vagy szabadok?”

Ez harsogott a „Kárpátoktól Adriáig.” S a mit egykor a költő, mint imaszerű óhajtást zengett el:

„Adjon Isten szebb jövődöt Árpád nemzetének!” ezen buzgó óhajtás most teljesült. Zenével ki nem fejezhető hangon és leirhatlan lelkesedéssel zugá az ezerekre menő tömeg a költő vég szavait:

„Esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk!”

Ez a megváltás dicső napja volt!

Az eszmékért hévvel lelkesülő ifjuság, kik nem nézik a gátot ha előre kell törniök, kik nem ismerik a félelmet, a csüggedést, ha szent eszmének kivívására kell gondolniök, kiknél a remény, mint vezér csillag ragyog, ez az ifjuság gyújtá meg a szabadságért lobogó fáklját. És elszánt bátorsággal győzelmet aratott! Al-dással gondolunk reájok.

Ezen márcziusi lelkes ifjak közül, első áldozat volt később *Vasvári Pál*, ki a béke, a szeretet ifja volt. Ki a testvériséget szívvél, lélekkel akarta terjeszteni. Ki csak azért kötött kardot, hogy annak segélyével juthasson el, a belbujtogatott ellenség ifju vezéréhez, s azt meggyőzhesse az igazság szavaival és a testvéri szeretet utjára térítse vissza. Ki nemhogy gyűlöletet tudott volna táplálni keblében valamely honfitársa iránt, hanem még az állatokat is kisebb testvéreinek nevezte. És ő mégis vitézül küzdve, a dühöngők áldozata lett!

Nézzük figyelve a Vasvári arczképét, mely a Gracza György könyvében, a többi márcziusi ifjak között látható, mennyire ki van azon fejezve a nemes jóság, a szelidség. Ennyiben tökéletes az arczkép, mert az ifjuság örök mosolya sugárzik arczán, és szemében a haza és emberiség iránti szeretet honol.

De most látjuk, mennyire hiányos a festészet. Ugyan egy képen nem lehet minden kifejezést feltüntetni, csak egy jellemvonást lehet megörökíteni. Hol van az a komoly tűz, mely az ifju szónok arczát lelkesíté! Hol van azon átható tekintet, mely a történelmi előadásán, tanítványai lelkebe buzgó lelkesedést árasztott; hol van az a magasztos lelkesültség, s villámokat sugárzó tekintet, midőn a nemzeti zászlót kezében tartva, hősiiesen szókolt!?

Különféle képek kellenének, hogy Vasvárit a maga szellemi fönségében megismerhesse az is, ki őt személyesen lángeszének több oldalú nyilvánulásában nem láthatta.

Mennyire tudta a hazaszeretet lángját éleszteni tanítványai szívében, a történelem tanításánál, az leírhatatlan. De nemcsak a történelem tanításánál, hanem még a természetrajz előadásánál is, be volt szöve a honszeretet. A vándor egerek akadályt nem ismerő utazásánál: a rendületlen szilárdság és a honhoz való hű szeretetről elmélkedett.

Valamint szónoklata mindenütt elragadó volt, ha a hazáról, a szabadságról kellett elmélkednie, úgy irálva is a történelmi téren, egészen új, vonzó irányban tünt fel. A Kisfaludy társaság egyik felolvasásán még 48 előtt, nagyon megdicsérték egy benyújtott munkáját: Afrikai Scipióról. Nagy veszteség az irodalomra, hogy a történelmi szótárt, mely már a Cs-ig ment, be nem végezhette, s a meglevőt is kegyetlenül elkobozták.

Nehéz meghatározni, hol volt nagyobb *Vasvári*: mint költői tollu komoly író, mint előadó tanár kisebb-nagyobb körben — az egyetemen 48-ban, a hadászat történetét adta elő, — mint szónok ezerekre menő hallgatóság előtt, vagy mint lelkesítő vezér, a szabadság zászlójával? Mindenütt elragadó, kitünő volt.

Ilyen tehetség, ilyen lángész, viruló ifju korban, lett a szabadságharc áldozata! Ifjan halt meg, mint Achilles? Fialat képe maradt meg emlékeül az örök reményü ifjuságnak, ragyogó például, hogy kell szeretni ifju korban a hazát, hogy kell dolgozni, s hogy kell meghalni érte!

Áldottak azok, kik a *Vasvári kört* megalakíták! s s annak fáradhatlan, buzgó elnöke: *Szabó Sámuel*, örök hazafias érdemet szerzett magának, lelkesítő törekvésiért, hogy a szent tüzet nem hagyja elhamvadni.

A *Vasvári* emlékének ünneplésével, *Márczius 15-ét* ünnepeljük, azt a dicső napot, mely Magyarország ujjá születésének hajnala volt, s mely az ország minden népét: a hazaszeretet fönséges örömében egyesítette.

Lövei Klára.

A kedélyes öreg ur.

Bem tábornokról, az erdélyi magyar sereg szerett vezérééről, kit a táborban — rendszeren „Öreg Ur” név alatt említettünk, környezete sok szépet és jót beszélt, mely jó lélkületéről és kedélyességéről tanuskodott; — egy alkalommal én is közvetlen tanuja voltam kedélyességének és jólelkületének, ezt közlöm röviden:

1849. évi márczius hó 11-én nagy napja volt az erdélyi hadjáratnak, ezen a napon vette be Bem-ostrom-

mal a megerősített N-Szebent, a cs. k. hadparancsnokság székhelyét, a reactio fészket; ezen nap a magyar sereg további ütközeteiben forduló pontot képezett, bizalom részünkről, elcsüggedés az ellenség részéről; nem szándékom egyéb iránt az ütközet részleteit leírni, csak annyit említek fel, mennyi jelen cikk megértéséhez szükséges.

A medgyesi két napi ütközetben megvert és Segesvárig hátrált magyar sereg, Segesvárról márczius 9-én indult Szeben felé, keveset nyugtatva — előcsapati csatározás között, mely Szelindektől kezdve folytonosan élénk volt — értünk márczius hó 11-én délután Szeben elé, a nagy csüri hegyek alá, hol a hegy alatt félkörben felállított ágyuink megkezdték a tüzelést, az orosz ágyuk ellen; a távolság azonban — legalább az én állásomban (a jobb szárnyon a 2-ik ágyu mellett voltam irányzó tizedes) oly nagy volt és különben is rosszul lőttek, hogy kivéve 2 lovat, melyet a fedezetünkön volt Koburg huszárok alól lőttek ki, kárt bennünk nem tettek.

1—2 órai ágyu tüzelés után, a különféle lovasságból alakult vállalkozó csapat által, az orosz ágyuk ellen intézett hatalmas rohamra, az orosz ágyuk vissza vonultak; ekkor kezdődött azután a valódi ostrom.

A muszka gyalogság ellen 3 zászlóalj csatárlánczba oszolva foglalt állást; és pedig: a jobb szárnyon a Máriási zászlóalj, középen a fejer sipkások (gondolom a 24 ik zászlóalj) a balszárnyon egy székely zászlóalj (hiányosan volt felszerelve, még vadász fegyvert is láttam nállok) ez a 3. zászlóalj Kis alezredes vezénylete alatt keményen tüzelve nyomult előre, mi tüzerek a nagy csüri szőlők alá voltunk vezényelve, hol is az oszágutótól kezdve balra felmordonyozva sorban állottunk, Bem ugyanott az országot mellett — néhány tiszttel körülvéve tette meg — az érkezett jelentésekhez képest — intézkedéseit.

Mi az országhoz közelebb levő tüzerek, az öreg ur közelébe húzódtunk, lesve minden szavát, jó kedvűleg tett rendelkezéseit.

A három zászlóaljból álló csatárláncz feltartóztatlanul élénken tüzelve nyomult előre, ekkor már be lévén setétedve, gyönyörködtetőleg vette ki magát a hátráló és előre nyomuló fegyverek tüze.

Egy idő múlva, mikor az ellenség már csak a városból tüzelt, jön egy huszár, hogy „Kis alezredes ur világító golyó küldését kéri a tábornok urtól, hogy lássa hol az ellenség” „Mondja Kis alezredes urnak, hogy ott van Szeben, az az ellenség” feleli egész jókedvűleg Bem; hanem azért kirendelt 2 vetágyut a szükségességekkel.

Később ismét jön a huszár, hogy „Kis alezredes ur kér 2 ágyut, mert az ellenség a közepén keményen tartja magát” — az öreg ur a tüzerek felé fordulva szólítja „Hauptmann Müller, nem oberlajtnánd Müller (ekkor már tudtuk, hogy az öreg ur a kitünő főhadnagynakat Századosnak fogja kinevezni) — Müller megjelenvén, kiadja a rendeletet a 2 ágyu küldése iránt, — erre a németül beszélő huszár bele szól „bizon Generalis ur nem ártana oda 3 ágyu is”, mire az öreg ur egész jó kedvvel mondja „legyen hát négy.”

A tüzelés élénken folyt mindkét részről, a balszárnyon levő székely zászlóalj már behatolt a külvárosba, a város szélén egy pár viskó meggyult, a városban az olaj gyár gránát által meggyújtva nagy lánggal égett, ekkor az öreg ur mellett levő tisztek egyike megszólal: „bizon tábornok ur nem hittem, hogy a mai vasárnap nekünk fog szerencsét hozni, miután az eddigi vásár-

napi ütközeteink mindig szerencsétlenül ütöttek ki, — azt hiszem Puchner mérgeledni fog, ha meghallja, hogy a tábornok ur épen az ő szerencsés napján vette be Szebent, mire az öreg ur jó kedvéleg mondta, akár mint fog Puchner mérgeledni, Szeben ma a miénk lesz.

Azt hiszem 7—8 óra lehetett, mikor a nagy csüri hegyen lefele az országuton, Bethlen Olivér őrnagy vezénylete alatt, érkezik a XI. zászlóalj és 4. század vadász, hatalmas „Ej! haj! gaz Urbán sat.“ forradalmi dal éneklésével, az öreg ur elé érkező Bethlen Olivér és jelentését megtevéen, Bem elrendeli, hogy a csapat az országuton haladva, a sánczokból tüzelő ellenség ellen rohamot intézzen, e mellett részletes utasításul adta, hogy beérve a városba, minden utczába öröket rendeljen ki s adja ki szigorú parancsul, hogy rablás-gyilkolás vagy gyújtogatás sőt a fegyvertelen lakosság más különbeni bántalmazása is halállal fog büntettetni.*)

Ez alatt a XI. zászlóalj és a 4. század vadász — meg sem pihenve, folytonosan énekelve a város felé, már jó előre haladt volt, midőn az öreg ur, a csapat után elindult Bethlen Olivér őrnagyot vissza hivatja s egész jó kedvvel mondja: „Őrnagy ur! jó lesz a legénységgel az éneklést abban hagyni és csendesesen — láрма nélkül — haladni, míg a Sánczokhoz érnek, ott aztán ha kedvük van énekelhetnek vagy másképpen lármázhatnak, nem lesz szükség, hogy csendesesen legyenek.

Nem sok idő múlva csakugyan elcsendesedtek, mi kik az öreg urhoz közel voltunk, hallva a kiadott parancsot, érdeklő lestük és vártuk a roham bekövetkezését, — a csapat csendesesen haladt, míg egyszerre felhangzott a hatalmas „Rajta“ kiáltás, erre egy tompa ágyú lövés, — többet nem volt idejük lőni. Szeben a miénk volt.

Minden felőlről elcsendesedvén — semmi lövés többé nem hallatszott, — ekkor jön a jelentés, hogy Szeben teljesen a miénk, és hogy azt az ellenség oda hagyta, — erre az öreg ur a tiszti karral elől, mi az ágyúkkal utánna megindultunk, mikor a piacra értünk, épen 12 órát ütött a piaci torony óra.

Az ellenség sok ágyút és töltényes szekeret hagyott hátra, a piacra érkezésünk után, az öreg ur elrendelte a töltényes szekerek tartalmának azonnali megvizsgálását, mit mi tüzerek legjobb kedvvel teljesítettünk, — a hányszor valamelyikünk — a vizsgálat alkalmával — azt kiáltotta „gyutacsos gyalogsági töltény“ a közvetlen közelünkben levő öreg ur mindig „brávó“-val felelt, mert ilyenre volt legnagyobb szükség.

Rákosi István,

48—49. honv. tüzemester.

Ujabb adatok Dunka Miklós életéhez.

A 60-as években az ugynevezett Garibaldi világban, Dunka Miklós azon czállal jött volt Bukurestbe, hogy ott felvéteti magát a román hadseregbe. Buda Sándorral sokszor megfordult házamnál, magas termetű, sanguinicus férfi volt, de igen jó szívé. Buda Sándor vele és n.-váradai Seres Lajos kitűnő vívó hazánk-

*) Egy Szebenbe rekedt családós hivatalnok barátom beszélt másnap nekem, hogy ő — valamint a többi oda rekedt magyarok is, folytonos felügyelet alatt és szinte bántalmazásig terjedő üldöztetéseknek lévén kitéve, — hallotta az ágyuzást és puska ropogást, de szobájába huzódva, még kérdezni sem merte, hogy mi történik, míg egyszer minden lövés megszűnván, az ablakot kinyitotta és hallgatozott, — egyszer hallja, hogy magyarul (székelve) mondja valaki: „Gyere mennyünk erre, fogjunk muszákat“ erre lehet képzelné örvedetes meglepetését.

fiával hivatta ki bodoni Pap Sándort vagy irói neven Papin Ilariano bukuresti egyetemi jogtanárt párbajra, de a melyet a kihívott nem fogadott el, elvi szempontból igaztalannak tartván mindennemű párbajt s csakis birkozásra — la trinteala — ajánlkozott. Duka adta meg e kihívásnak az árát, mert a román hadsereg kötelekébe nem juthatott be. A lapok nagy lármát ütöttek a párbaj miatt. Buda Sándort úgy tüntették fel mint román renegatot, a ki a magyar érdekek szolgálatába szegődött és Dukának is kijutott, mint román létére a Buda segédjének.

Nem maradt Dunka számára más út, mint az hogy a magyar legiohoz mehessen, ha pénzre tehet szert, szerezttem neki n.-körös Szöllősy József gazdag kocsi-gyáros hallgatómól 20 aranyat, melyet, miután Dunka Amerikában elesett, az ő családja térített meg. Apját akkor ösmertem meg ott Bukurestben, a ki igen jó érzelmű magyar-román volt.

Dunka egyik nővére kitűnő felolvasónő volt s mint ilyen körutat tett az erdélyi részekben a 70-es évek elején. Déván is tartott felolvasást s ott is maradt, mert egy Schian nevű román nőül vette ott s azután is Déván a művelt körökben köztisztelőben élő urinő képen élt. Él-e ma ott, nem tudom.

Jellemző az hogy midőn Dunka Miklós Bukurestből a legiohoz akart menni, minden füt-fát megmozgatott, hogy uti költséget kapjon, nem kegyelemként, hanem kölcsön, de ott a románok közül senki sem adott s e miatt fordult hozzám. Mikor pedig a lapok Amerikából halálhírért hozták, akkor a román lapok vezércikkében és költeményekben magasztalták a román hőst, a ki életét amerika szabadságáért feláldozta.

Koós Ferencz.

„A tápió-bicskei hős.“

Az 1848—49. történelmi lapok, f. é. 3 ik számában „A tápió-bicskei hős.“ czim alatt dr. Éder Józseftől származott cikk némely állítására, nem azért mivel nevem kadentia a közlő nevére, nem is azért, hogy irjak, még kevésbé, hogy a tisztelt bicskei hős — kiről egyik koszorus írónk oly találóan írta hogy: „Nemzeti hűség martirja te“ — érdemeiből szemernyit is elvonni óhajtánék, hanem csak is az 1849. ápril 4-én (Nagyszerdán) T.-Bicskénél vívott csata kezdete leírásának helyesbítése szándékából, mint abban eszelekvőleg részt vett, a terepet ismerő, a tényállással hiven következőket közlöm:

Ápril 3-án Jász-Árokszállástól — a hatvani csata után, — Klapka hadserege — melyben kezdettől a végig szolgáltam, — Jász-Berénybe vonult, honnét éjfélt után indultunk Nagy-Káta T.-Bicske felé mi közben egy kém L. J. kit személyesen ismertem, Tápió-Bicskéről megfordulva jelentette, hogy ott ellenség nincs, e jelentés következtéken Klapka seregének zöme Nagy-Kátának T.-Bicske felőli oldalán maradva, egy erős előcsapat T.-Bicske-felé indult. ezen csapatnál voltam én is

A N.-Káta T.-Bicske útvonalon mintegy 1000. ölre nagy lákkal szegélyezett széles út vezetett, melynek jobb s a tápió patak bal oldalán, a tápió által képezett mocsáros helyen az ugynevezett Fekete erdő és a Tápión mint egy 2. öl széles fa hid mellett egy csósz ház volt. A csósz előcsapat a csósz háznál — tehát a tápió bal oldalán maradt, és pedig parancsot kaptam szakaszommal T.-Bicskére vonulni s azon túl a magaslatokra előöröket helyezni.

Az út a Tápió pataktól Bicske felé mintegy 1000. lépésre szélhordta homok talaju sik legelőn, — ezután

egy buczkás, nyárfa erdőségen — 1000. lépés szélességű, — vezetett keresztül. — A síkságon valamint erdőszélen ellenség nem volt, bevonultam tehát szakaszommal az erdőségbe, melynek mintegy közepén huzodtam, s Bicskének kis részlete már látható volt, midőn az ut baloldaláról, pár száz lépésről az erdőtől erős puska tüzelés üdvözölt, s elővéd huszáraim vissza vágatva jelentették, hogy fölünk balra, az erdőben két zászlóalj ellenség huzódik, s Bicskéből a lovasság és ágyuk most bontakoznak minden irányban, miről jelentést küldve, vissza vágattunk, a puska golyók süvöltése közben az erdő szélére s csatár láncba oszolva vártuk a parancsot.

Csakhamar vágattak a 14 számú Lehel huszárok, Bobory k. őrnagy. Csomortányi Lajos és Szépes Imre századosokkal (az én szakaszommal együtt 2 század, utánuk 2 drb. 12 fontos ágyu, ezek után honvéd gyalogság Schulz Bódog (ki Klapka táborában Abd el Kadesnek is neveztetett és Bátori jelzöt érdemelt) őrnaggyal. a két ágyu közel az erdő széléhez fel állítatott, a gyalogság és huszárság szét osztatott s kezdetett a csata, de alig tettek ágyuink pár lövést — miközben a pár száz lépésre levő erdő szélből irányított puska lövések, különösen tüzer lovaimban érzékeny veszteséget okoztak, s gyalogságunk is a tulnyomó erő által vissza vettetett. — midőn parancsot kaptunk a Tápió bal oldalára visszavonulni, az egyetlen szűk hidon keresztül

Fájdalom, mint minden hátrálás, ez is érzékeny veszteségekkel járt. mert két ágyunk a lapályos területen, az elázott tavaszi homokba annyira besüppedt, hogy daczára a puska tűz közepett leszállott huszárok és honvéd gyalogok erőlködésének, nem lehetett őket kimozdítani s így az ellenség kezébe kerültek, más oldalról pedig honvédeink nem ösmerve a tápió ingoványát, a csekélynek látszó vizen akarva keresztül hatolni.

oda veszték. Még szerencse volt, hogy a szűk hidnál történt torlódás közben, arra egy ágyu golyó sem esett.

Ez idő közben Klapka hadseregének zöme segítségünkre jött s állást foglaltunk a Tápió balpartján. A század, melyhez tartoztam egy üteg 6 fontossal, délnek vonult a hidtől s onnét lőtte az ellenséget, kiknek csapataik szemünk láttára e közben is érkeztek T.-Jarmos és Szele felől — mert midőn a kém éjfélkor Bicskéről eljött ott csakugyan nem volt ellenség hanem azután érkeztek oda. s kiknek eleje a gyalogság közül át jött a Tápió hidján, elfoglalta a csósz házat és terjeszkedett a fekete erdőbe, hol már Klapka hadseregével csatáztak, midőn Damjanics hősei jöttek, zene és dal között kiszórták a csósz ház és fekete erdőből a cserepárokat, átvonultak a hidon és Klapka hadtestének közreműködésével megverték Jelasich hős seregét.

Az elhagyott 2 drb. 12 fontos ágyut a megfeneklett helyzetben találták a mieink, és ezután történt a nevezetes de már leirt Sebők és Riedesel párbaj előbbinek győzelmével, mi közben a csata egész vonalon kifejlődött.

A derék csata részleteiről azonban nem írhatok, mivel midőn II-ik állásunkból támadásba a Tápió hidján átvonulni indultunk, egy ágyu golyó lovam elé csapott, az nem fogadta hideg vérrrel a porzó homokot, hanem felágaskodva hanyatt vágta magát, miközben kissé mellemre esett, s ő felugorva elvágatott a meg szokott csapathoz, én pedig a homokon maradtam, míg hű lovászom felkeresett, eszméletre hozott és a csósz házhoz vitt honnét csak 5 óra után mehettem enyéimhez.

Azt akartam tehát az igazsághoz kiven felderíteni, hogy nem a hadtest, mint előcsapat mendegélt szép rendben, hanem annak csak előcsapata, és a csata kezdetén nem a hadtest látott Bicske előtt csata rendben

állani, hanem csak is a kisebb előcsapat 5 huszára; de a hadtestnek nem is lehetett a harc kezdetén had rendbe felvonulni, mivel a csata kezdetének helyétől jóval meszebb volt mint Jelasich serege.

A magyar hadsereg egykor istenített hadvezérét illetve a tett megjegyzéseket ezuttal észrevétel nélkül hagyom, de ha tisztelt bajtársaimnak nincs kifogása ellene és t szerkesztő ur lapjában helyt ad,*) talán jövőben közölni fogom szerény észrevételeimet.

Szolnok, 1895 márczius 6-án.

Kléger József.

A tápió-bicskei csata.

Valami kimagyarázhatlan, borongó fájdalom nehezedik lelkemre, amidőn azokra a nagy napokra gondolok, a midőn legszentebb csatáját: a népjog csatáját vívta a magyar: Annyi honszeretet, oly elszánt küzdelmet még nem látott a világtörténelem! Hős volt mindenki. És hogy ilyen szent ügynek el kellett buknia, annak okát az igazságos történet már feljegyezte.

Sokat olvastam a tápió-bicskei csatáról, de annak valódi lefolyása még nem adatott elő élethűen, amint én azt láttam, illetve végig harcoltam. Az emlékemben fenmaradt csata lefolyása a következő:

A dicső hatvani csata után Klapka Tápió-Bicskére nyomult, hogy megtámadja Jellasicsot. Az ütközet 9 és 10 óra között kezdődött a magyarok balszárnyán az első 12 fontos üteggel. Tartalékul szolgált a 47-ik zászlóalj és a császár-huszárok, a magyar hadsereg egyik leggyöngébb ezredének 2 szakasza. Az ellenség Balla ütegpáncsnok alatt ágyuival a szőlőhegyekben és homokdombok között feküdt. Az adott vezényszóra az ellenség szurony-rohammal tört seregünkre, mire csapataink hátrálni voltak kénytelenek. Erre Klapka hat század császár-huszárt küldött az ellenség gyalog csapatai ellen, s az osztrák gyalogság szuronyal verte vissza a huszárokat. Csapatainkat megállásra birni nem lehetett, s Klapkának minden erőlködése hiában volt. Mind a Tápió hidjánál torlódtak össze a legnagyobb rendetlenségben, gyalogság, lovasság, ágyuk, társzekerek egy összezavart tömegben.

Az osztrákok elfoglalták a tápió-bicskei hidat, de a diadalnak nem örülhettek sokáig. Damjanich meghallván az ágyuzást, Vysoczki hadosztályát vagyis a lengyel önkénteseket és a hősi 9-ik zászlóaljat, a vörös sapkákat fegyverbe szólítja. Az ütközet rövid, de elszánt volt. A 3-ik és 9-ik honvéd-zászlóalj szuronyal foglalta el a hidat és a töltésről elpusztították az ellenséget. De ez nem volt elég, hanem üldözték őket és Szecsőig verték vissza, több foglyot ejtvén rabul.

Sok veszteségbe került e diadal, de mégis a magyarok győzelméről beszélt e nap, s azért határozottan megzafolható mint tényező, sokaknak a magyarok veszteségéről szóló állításait.

Utasi József.

LEVELEZÉS.

— Adatok Dunka Miklós életrajzához. —

Tekintetes Szerkesztő ur!

Az 1848—49. „Történelmi Lapok“ 4-ik számában Varga Zsigmond ur Dunka Miklósról ír, de neve-

*) Szívesen és köszönettel vesszük.

zettnek szülői nem N.-Szebenben laktak — Dunka József volt Hannover huszárnak laktak szülői Nagyszebenben, kinek egy nővére maig is él — Dunka Miklós kinek atyjával egyszer volt szerencsém találkozni Moldovában Jassy városában lakott, István volt a neve, ennek fia volt Dunka Miklós — kit Erdélyben, amint emlékezem egy rokona bemonására Zalatnán tanította, hogy a magyar nyelvet jól elsajátítsa, mert a Dunkák büszkék voltak, hogy ők magyar nemesek, kik Erdélybe Máramaros megyéből Származtak. Dunka Miklósnak nagyatyja Moldovában a konzulátusnál volt alkalmazva — fia István őtt nősült meg és oda való lakós lett — fia Miklós 1848. mint gyermek állott be honvédnek, ki a szuronyos fegyvert nem bírván dobosnak tették, a lefegyverzés után folytatta tanulását Erdélyben mikorra annyira nőtt, hogy bevehették katonának. huszár lett és hamar főhadnagyságra vitte — állomása Galicziában volt — a Garibáldi mozgalommal tiszti állásáról leköszönt és Olaszországba ment, miután hazatérésre nem volt kilátása — mint százados az északamerikába kitört háboru alkalmával odament az északiak szolgálatába hol hősiiesen harcolt a Déliek ellen — mig el nem hullott.

Egy nővére volt, Erdélybe hozta ha jól emlékezem Szekula nevű ügyvéd. Déván is laktak, amint emlékezem, de most hol vannak nem tudom.

Hazafias üdvözlettel.

Uzdi Szt.-Péteren 1895. febr. 29.

Uttzás Lajos.

Adalékok a kivégzett Váradi József történetéhez.

Lapunk f. é. 3-ik számában, a 20-ik lapon „Adalékok a kivégzett Váradi József történetéhez“ című közleményben „Zoltán“ község mindenütt „Zolsán“nak van tévesen szedve — ennél fogva mindenütt Zoltán olvasandó.

Jegyzetek az 1849-ik évi eseményekről.

— A hadjárat alatt összegyűjtött adatokból, később a keleti emigratio alatt történetekből egybeállította: Lászlófalvi Velics Károly 1848—49-iki honvédszázados és volt emigráns.

Tordán 1848 év nyarán lett szervezve a nemzetőrség és alakult egy zászlóalj gyalogság és egy szakasz lovasság, Br *Kemény Farkas* parancsnoksága alatt. Folytak szorgalmasan a gyakorlatok. Századosok voltak: *Kovácsi János, Tarsoly Gergely, Lengyel Ádám, Csipkés Albert* és *Velics Károly* a lovasságnál *Pápai Lajos*. Mindenki igyekezett azokban részt venni és a legnagyobb készséggel feladatának megfelelni. Egy pár hét alatt teljesen kiképzett s csatára kész őrséggel rendelkezett Torda városa.

A lelkesedés folyton nőtt s nemsokára zenekarunk is alakult. Főhadnagy *Vajna Miklós* és *Salamon József* ügyvédek nagy zenészek is lévén az akkori polgári zenés dalkör tagjaiból szerveztek egy katonai zenekart s azután a mellett vonultak ki naponta a gyakorlatokra s minden más alkalmi ünnepélyes felvonulásokra a nemzetőrök.

A nagyenyedi katasztrófa után 1848-ik év végével az oláhok vérszemre kapván, Axinte vezérlete alatt egy sereg oláhság nyomult, Felvinczet is felprédálva Tordára. A városhoz közeledve a rendetlen oláh csoportok az Aranyos folyó nyugati oldalán a nagy berekben a folyó partján szállottak táborba, s nagyban készültek Tordát is

megrohanni s felprédálni. A tordai nemzetőrség és az összes polgárság egész erővel őrködtünk több napokig s éjjel nappal talpon voltunk Egyidejűleg a város tanácsa is jónak látta a kolozsvári katonai parancsnokszákhoz folyamodni fedezetért, s addig is a mig a kért katonai fedezet megérkezik a város érdekében Axintyével is egyezkedni szükségesnek tartotta, hogy a lehetőségig feltartóztatni lehessen a mind veszélyesebben fenyegető megrohanást és egy küldöttséget is menesztett hozzá.

A küldöttségben volt a város (főhadnagya) ez idő szerint polgármester az öreg *Szigety Csehy Sándor*, az öreg *Hentzi Samu* nyugalmazott osztrák százados tordai birtokos és zászlófalvi *Velics Lajos* gyógyszerész mint a communitás tagjai.

Az egyezkedés egy pár napig tartott s Hentzi katonai egyenruhában kardosan jelenvén meg, a kormány nevében intette Axintyét s felelőssé tette minden eshető kihágásért, a mig az egyezkedések folynak bizonyos váltásdíj felett — igérvén, hogy addig is a város tanácsa gondoskodni fog emberei élelmezéséről — a mi meg is történt s két nap a város el is látta élelemmel s pálinkával az oláh tábor.

Ily eljárással sikerült a vérszomjas oláh serget fel tartóztatni mind addig a mig a katonai fedezet is megérkezett Kolozsvárról — szerencsére épen jókor mert Axintye türelmét veszve nagyba készült még az nap éjjelen sergével a városra törni s egész nap az aranyos folyó tul partján ordítottak s kiabáltak az oláhok s fenyegettek a betöréssel.

Ily szorongatot helyzetben a rémület úgy elfogta a tordai jobb módu családok polgárságot, hogy tömegesen családotól menekültek Kolozsvárra

E közben még az nap délután 2 órakor megérkezett a várva várt katonai fedezet Kolozsvárról s dobszó mellett vonult be a városba a főtérre egy század gyalogság a Gróf Leiningen ezredből *Fornsek János* százados vezénylete alatt. Az egész város lakossága feléledt és nagy örömmel fogadta.

Én a századost mint régi ismerősömet s barátomat, a kinek az atya azelőtt a tordai sóaknánál kamara ispán volt, magamhoz vittem szállásba, s azonnal értesítettem az elterjedt rémhírről a készülöben levő megrohanásról.

A katonák elszállásolása s ellátása egy percz müve volt s mindenki abba járt, hogy a házához bár egy katonát kaphasson és így közel a főtérre lettek elszállásolva. A mint bevégezték ebédjüket a százados fél század legénységet azonnal berendelt, maga pedig tisztjeivel élükön az Aranyos folyó hidjához vonult s ott a katonáit rendes őrszemre felállította s elzárt minden további közlekedést az oláh táborral. Azután egy tisztet egy szakasz katonával az oláh táborba küldött Axintye vezérkühöz azon rendelettel, hogy további intézkedésig sem előre sem vissza vonulni ne merészeljenek. Ez idő alatt mi- és a városi nemzetőrség egész éjjel át fegyveresen őrködtünk s talpon voltunk.

Hogy mi történt ez éjszaka alatt az oláh táborral arról senki sem tudott semmit, reggelre azonban vezérestől együtt elhúzódtak s vonultak Jára községet is felprédálva a havasra. Így szabadult meg Torda városa a felprédálástól, s hogy nem jutott N.-Enyed sorsára azt a küldöttség tapintatos eljárásának s főleg az öreg *Szigethy Csehi Sándor* polgármester éber elővigyázata s gondos eljárásának köszönhetette.

Ez idő alatt Kolozsvárt is válság állott be, a szomorú emlékezetű szamosfalvi útközet *Urbán* seregével

rosszul ütött ki és a magyar őrség visszavonulásával Kolozsvárt *Br. Kemény Farkas* felszólítására a csapatjához többen csatlakoztak a menekültek közül s ott egyesülve a honvéd őrséggel vonultak ki Kolozsvárról Nov. 19-én 1848-ban Hunyad felé Csucsára és itt állást foglaltak addig a míg *Bem* tábornok megérkezett s átvette a főparancsnokságot.

Innen a sereg egy részével *Bem* tábornok vonult Deés felé Urbán ellen és a Csucsán maradt 11-ik zászlóalj *Br. Bánffy János* vezénylete alatt és az ott alakult 72-ik zászlóalj őrnagya *Br. Kemény Farkas* vezénylete alatt keményen harczolt az osztrák sereggel a mely elnyomatásunkra törve nyílt ellensége lett a magyarnak, a márczius 15-iki események után- és a *Camarilla* felhasználta álnok mesterkedéseivel allattomban a nemzetiségi vizsályt és az egymás iránti gyűlöletet nagy mérvben elősegítve előidézte szándékosan a polgár háborút Erdélyben is.

A csucsai szorosnál elkeseredett harcz folyt mindkét részről a honvédek nagy nehezen vissza foglalták állásukat a szorosban és azt minden áron megtartani akarva — igyekeztek az ellenséget kereszt tűzbe fogni és az elényomulást súlyos veszteséggel mindannyiszor visszaverték, míg végre a lovasság rohammal előre törve próbálta elfoglalni, de a folytonos kereszt tűzben és a honvéd sereg elszánt kitartásával szintén kudarcot vallottak és azután hogy az ezredesük *Szt. Quentin* elesett nagy zavar támadt az osztrák seregben s rohamosan menekültek visszafelé Kolozsvárnak, itt meg sem állva folytatták visszavonulásokat Torda felé s onnan is magukkal vitték a fedezetre rendelt századot s meg sem állottak a míg a *Fuchner* tábort el nem érték, — neszét véve annak, hogy a *Bem* elvonulásával Urbán is menekült vegyes seregével, pótolván azt oláh lándzsásokkal.

A honvédsereg is nyomba követte a menekülő sereget, de többé nem tudta még megközelíteni sem úgy siettek visszafelé, s tény az, hogy nagyrésze a menekülő seregnek Kolozsvárt is elkerülve haladt mellék utakon Komjátszeg s Thuron keresztül Tordának s ez alkalommal történt meg a hirneves szabadérelmű szónok és szellemdus jó élceiért kedvelt *Szakácsi P. Vitus* Thuri plébánossal az az eset, hogy *Thur* mellett az országuton állingált többed magával papi öltönyben, reverzáson *Kossuth* kalappal a fején és a menekülő sereggel a tiszték fenyegetve szidalmazták *Kossuth* kutyának s kiabáltak: le a kalappal, a mire páter *Vitus* is hirtelen le kapva kalapját utánnok kiáltotta s mutatta „ne féljetez vítézek hisz nem ágyu s nem sül el csak *Kossuth* kalap,“ azok pedig tettette hogy nem értették páter *Vitust* lesütött fővel szó nélkül haladtak tovább.

Bem tábornok egy nappal hamarabb érkezett meg Kolozsvárra s 1848 december 25-én vonult be a lakosság nagy öröme s lelkes fogadtatás között. — más napra a honvédsereg is megérkezett Csucsáról Kolozsvárra és itt egy pár nap alatt magukat szervezve 3 részre oszlott a magyar sereg. Egy *Dandár* vonult Deésnek és január 29-én *Czecz* alezredes is megjött egy *dandárral* Tordára s elég sajnós, hogy *N.-Enyed* védelmére rendelt fedezet nem érkezhetett meg csak egy pár nappal ezelőtt s áldozata lett a vad vérszomjas oláhoknak. Kiraboltak és kegyetlenül leöldöstek mindenkit a ki utjokba akadt s nem menekülhettek tőlnek idején, s végre fel is gyujtották s utolsó viskóig leégették a várost.

Egy pár nap mulva a katasztrófa után százalmas állapotban jelentek meg Tordán az enyedi menekültekből számosan, a kik a nagy tél daczára csak mellékutakon kerülve érthettek Tordára, mivel az oláh csorda

a csinált uton tömegesen vonult Felvincznek, hogy azt is felprédálhassa. A menekültek között többen nők, leány és gyermekek elfagyott végtagokkal érkeztek meg s részint a kórházba s több privát háznál részesültek gyógykezelésben és ellátásban a míg haza kerülhettek és a ki csak fegyverfogható férfi volt az mind beállott honvédek és a szabadcsapatokba és a legelszántabb s legjobb harczosnak bizonyult mindvégig.

Tordán 1849 január 17-ig maradt a honvédsereg s ez idő alatt lett kiegészítve a 72-ik zászlóalj, őrnagy *Br. Kemény Farkas* parancsnoksága alatt és lett szervezve még a nemzetőrökből és az enyedi menekültekből 4 század szabad csapat és egy osztály lovasság s azonkívül három század nemzetőr, alezredes *Br. Eglofstein* parancsnoksága alatt s folytak a gyakorlatok a míg *Bem* tábornok is megérkezett Tordára január 15-én *Gróf Mikes Kelemen*, *Petőfi Sándor* és *Zársitzky* lengyel szárnysegédek kíséretében. A bevonulása a tábornoknak nagy ünnepélyességgel történt a házak ablakai nemzeti lobogókkal díszítve, az egész honvédőrség elébe ment és a tordai nemzetőrség zenekara kíséretében vonult be Tordára a főpiacra a hol rövid szemlét tartva más napra rendelte ki az egész őrséget. Másnap reggel kiállott az egész őrség a mi Tordán volt, alezredes *Czecz*, *Inczedy Samu*, *Br. Bánffy János* és *Br. Eglofstein* a *Br. Kemény Farkas* parancsnoksága alatt s miután *Bem* tábornok szemlét tartott felette s elrendezte *Br. Bánffy János* alezredest indította seregével Marosvásárhely felé s ő maga is követte *gróf Mikes Kelemen* és *Petőfi Sándor* szárnysegédeivel. *Zársitzky* ezredest, *Czecz* alezredes *Dandárjával* Nagy-Enyed felé Gyula-fehérvár alá s Balázsfalvára rendelte, hogy menet a környéket is felszabadítsa a rakoncátlan oláh fosztogatóktól, az oláhokat a havas felé üzze, *Zársitzky* pedig Gyulafehérvárra érve a várat körül zárolja minden további közlekedést az oláh sereggel elzárjon, minthogy a vár az osztrák sereg által levén megszálla az oláhoktól innen látták el fegyverrel és lőszerrel. A Tordán maradt 4 század szabad csapat be lett osztva az *Ormay* ezredes parancsnoksága alá a 2-ik honvéd vadász ezredbe és századosoknak ki lettek nevezve: *Tarsoly Gergely*, *Lengyel Ádám*, *Velits Károly* és *Csipkés Albert* s ott volt még a 31-ik zászlóaljból 1 század honvéd *Szatmári* századossal, az aranyosszéki nemzetőrökből egy zászlóalj őrnagy *Gyarmati Sámuel* parancsnoksága alatt, egy osztály lovasság, őrnagy *Pápai Lajos* vezénylete alatt és a 3 század nemzetőrség Tordáról, ezek állottak alezredes *Br. Eglofstein* parancsnoksága alatt s ki lettek rendelve a havas alá a jobb szárnyra a havas körülzárásához.

Mi tehát elindultunk Tordáról márczius elején állomásunk elfoglalására. Engemet a századommal *Oláh-Lapát* község felibe rendelték *Kákova* községgel szembe a hol egy oláh sereg tanyázott, mellettem a balszárnyon volt felállítva *Szatmári* századjával és *Gyarmati Samu* őrnagy az aranyosszéki nemzetőr zászlóaljával fedezte a havasját Felvinczig.

A jobb szárnyon volt felállítva a 3 vadász század is az osztály lovasság és így *Jára* községig fedeztük a vonalt, de azon túl már nem jutott a fedezetből ugyszintén fel *Enyed* felől is üresen maradt a vonal s ott sem volt fedezet. Annak daczára, hogy *Eglofstein* mindent tudata *Zársitzky*vel s figyelmeztette az eshetőségekre, *Zársitzky* elrendelte az elvonulást és az oláh sereg megtámadását ha ellenszegülnének és a fegyvert letenni vonakodnának. Meg levén bizva *Bem* tábornok által, hogy a Gyulafehérvár körülzárásával a havasokra gyűlt oláh sereget széteszlassa s lefegyverezze.

Ennélfogva Zárzetzky ezredes azután hogy körülzárta Fehérvárt és a közlekedést elzárta a havason táborozó oláh sereggel megindította hatra-vakra a havasi expeditiót anélkül azonban, hogy kellő hely ismerettel bírt volna vagy alaposabban ismerte volna az ottani körülményeket s elég sajnós a mint a következményekből látható több honvéd feláldozásával minden várt eredmény nélkül.

Gyulafehérvárról azonnal megindult egy csapat a honvédekből a havasfelé úzve az oláhokat mind beljebb a hegyekre s egyidejűleg rendeletet kaptunk mi is az elővonulásra. Azonban az oláh sereg egy része a mely Kákova község mellett táborozott nem is várta azt hogy előre nyomuljunk s mielőtt megindultunk volna reánk tört és ők támadtak meg bennünket.

A támadás épen az én vonalomon történt s századdal ellentállva a csatázást megkezdtem velők s sikerült is kemény tüzelés mellett egy pár rohammal őket visszaverni s nyomultunk előre Kákovára mialatt a balszárnyon Szatmári is a századjával folytonosan csatázva az oláhokkal, vonul előre ugyszintén a jobb szárnyon levők is üzték az oláhokat felfelé Lupsa-felé a hegyekre. Mi is Szatmárral nyomba követtük őket nyomulva előre folytonos csatározással Offenbánya felé a hegyekre, de alig haladhattunk Kákován túl a balszárnyon levő Aranyosszéki nemzetőrök tömegesen hátráltak s nyomultak felénk az oláh seregtől üzetve s jelentették, hogy Fehérvárról és Enyed környékéről elűzött oláh csapatok a fedezetlen maradt részen hátuk mögé kerülve oldalt és hátulról is megtámadták s tömegesen vonulnak a hátunk megé. Ezzel bekövetkezett a Zárzetzky hibás intézkedéseiből eredt baj, minek folytán a havasi expeditio meghiúsult.

E kétes helyzetben a balszárnyon a hátunk mögé törekvő oláh sereggel szembe szálva, kénytelenek voltunk irányt változtatni. Én a századdal továbbá a Szatmári századjával és a hozzánk csatlakozott egy század aranyosszéki nemzetőrökkel megtámadva az oláhokat, kemény tüzelés s folytonos megrohanásokkal végre visszaverni sikerült őket s mind beljebb hatolva a hegyekre lassan nyomulhattunk előre. Kis-Enyed körül az Offenbányai hegyhez érve tünt fel előttünk a nagy tömeg oláh sereg az egész hegyet s az oldalt is ellepve.

Kezdetben a mig a kis-enyedi határt meg nem haladtuk az oláhság nem nagy ellentállást fejtett ki — hihető szándékosan — s haladhattunk előre, folytonosan csatázva üzték, — de sietnünk is kellett, mert a Zárzetzky rendeletében határozottan ki volt mondva, hogy még az nap estvére Lupsáig nyomuljunk előre — itt lett volna a főhadi szállás s itt kellett volna a működő csapatoknak találkozni — a mi magában is csak a távolságot is tekintve kivihető nem volt — s ez is a mellett bizonyított, hogy kellő helyismerettel nem bírván, minden intézkedése elhamarkodott volt. Arról tehát le kellett mondanunk, hogy még estvére Lupsáig nyomulhassunk előre s még kevésbé azután hogy a jobb szárny is elszakadt tőlünk és az aranyosszéki nemzetőrök is elmaradtak, mig az oláh sereg tetemesb része felénk tolult s mind nagyobb számra szaporodva nagyobb ellentállást fejtettek ki s keményen harcoltunk egymás ellen.

A mint tehát az offenbányai hegyet megközelítettük és a hegyen felfelé előre haladt csatárláncunk folytonos tüzeléssel nyomta az oláhokat felfelé a hegy oldalán a határörvidéki (gremiszter) egy század osztrák katona az oláhokkal együtt oldaltámadást tettek a jobb szárnyon s megrohantak — s csakhamar ezek ellenében is egy pár sortüzeléssel csatárláncot bontva s keményen

tüzelve folytonos csatázás és megrohanással visszavertük s nyomtuk őket fel a hegyre — s már a közepe felé járt a csatárláncunk de a borongos idővel a felhők mindinkább tornyosultak felettünk és az eső is megeredt s kevés időre a tüzelés is megszűnt mindkét részről — s észre sem véve éppen a csatárlánc vonalunkat lepte el hirtelen egy sűrű ködfelhő. A Szatmári századjából főhadnagy Kölcsey két szakasszal el volt boritva s egy pár perczig egymást sem láthatták a honvédek — s mily különös s sajátságos eset, hogy csakis a csatárlánc vonalán terült el a felhő a hegy felől is az alját szabadon hagyva.

E közbejött véletlen esetet az oláhság és a század határörvidék felhasználva tömegesen rohantak a csatárláncra — s mire a felhő oszlani kezdett szuronyt szegezve folyt a tusa és vérengzés egymást gyilkolva és a mig segítségükre mehettünk volna többen estek el a honvédek közül is — Kölcsey főhadnagy a Szatmári századjából a vadász századból *Ambrus József* hadnagy összesen 11 honvéd lelte itt halálát. Az oláhok közül is számosan estek el.

A mint azonban a segítségekre küldött 2 szakasz honvéd és 2 szakasz vadász rohammal az oláhokra tört menekültek egymásra s egy pár sortüzeléssel a tömegre vissza lettek üzve s többen maradtak halva a csatateren — s csak is itt lett használathá véve 2 hegyi ágyuk a mi meg is tette hatását egy kis félszt verve az oláhokba, nyakra-főre menekültek előttünk.

E közbejött zürzavarból kivágva s újból rendezve magunkat már esteledni kezdett s délután későn vehettünk csak tudomást arról, hogy a jobb szárnyon levő fedezettől is elszakadtunk s körül vagyunk véve az oláh seregtől. A minek elég sajnós ily elhamarkodott gondatlan rendelkezés folytán be is kellett következni — mivel a nagyon is kiterjedt vonalra kellő fedezetről nem gondoskodva, az annyira felszaporodott oláh sereggel szembe kevesen voltunk. — De másfelől kicsinyelve ellenfelünket az illetők s elbizakodva arra nem is számítottak, hogy a reakció felhasznál minden alkalmat a mivel ártalmunkra lehetett. — Az oláhokat is bőven ellátta fegyverrel és a szükséges lőszerezéssel és a mint tapasztaltuk is *Janku* főtribun rendelkezésére fel volt küldve a havasokra több század oláh katona a határőségéből s e mellett ideje levén a táborába toborzott s összevegyült oláhokat is felfegyverezni s gyakoroltatni — kész és jól felfegyverzett katonákkal kellett harcolnunk.

E szerint a közbe eső főbb pontokon nagyobb ellentállásra találva ily Guerilla csapatokkal erdős helyen elszórva a hegyeken csatázva nem is haladhattunk rendesen egy vonalba előre.

A mint tehát beljebb hatolhattunk a hegyekre az összeköttetés is megszakadt s mindenik csapatország a maga erejére támaszkodva küzdött ellenfelével a körülményekhez képest s visszavonulni volt kénytelen.

Ily körülmények között a nagyobb veszélyt kikeverülendők most ily szorongatott helyzetben nem volt más mit tenni — mind teljes elszántsággal keresztül vágni magunkat a nagy oláh tömegén s kiindulási helyünkre vissza sietni.

Én intézkedtem is azonnal és Szatmárit a századjával előre küldve — én a századdal és az aranyosszéki nemzetőr századdal a bal és jobb szárnyfedezése mellett a háttérbe maradván a 2 hegyi ágyúval hátvédet tartva teljes rendben megkezdettük a visszavonulást s folytonos tüzelés és kirohanásokkal utat törve magunknak, kezdetben már sok akadályra találtunk — az oláhok minden oldalról tömegesen leptek meg és utunkat torla-

szokkal igyekeztek elzárni, hogy késleltessék visszavonulásunkat mialatt orditoztak s kiabáltak jobbra-balra társaiknak, hogy közeledjenek felénk s a hol csak szerit tehették és a kanyarulatoknál közelebb juthattak hozzánk meg-meg rohantak — mindannyiszor azonban nagy veszteséggel menekült a ki tudott, mert sor tüzeléssel és egy-egy kartács lövéssel ágyuinkból nagyon is megtizedelte a tömeget míg végre is belátták, hogy sikertelen minden megrohanásuk s hozzánk nem közelíthetnek — azután a bokrokba és fatörzsek mellé bujva onnan lövtek reánk s követtek bennünket a mig nagy nehezen elérve egy hegytetőre, mialatt már egészen besötétedet, kénytelenek voltunk itt állást foglalva az éjjet itt tölteni. Az oláhok is három csapatba gyűltek össze éjjelre s tüzeket rakva futkároztak nem nagy távolságra tőlünk — egy csoport volt előttünk s 2 csoport a 2 oldalt.

Másnap reggel hajnalban visszavonulásunkat folytatandók, a csatárláncz megindult előre s Szatmári fél századdal kíserte s fedezte a 2 hegyi ágyukat a mi szóró golyóval volt töltve s én követtem a 2 századdal oldal és hátrébe.

A mint azonban megviradt az oláhok is közeledtek s utunkat elzárva egy nagy tömeggel állottunk szembe s keményen tüzeltek reánk. De mi sem vesztgettünk időt, ágyuinkat széttörve s folytonos sortüzzel közeledve megrohantuk őket és a tömegen keresztül törve, nagy akadályok között ugyan egész nap folyamán rohammal s folytonosan csatázva nyomulhattunk Kis-Enyed felé,

Itt egy hidon kellett átvonulni a mit az oláh sereg megszállva tartott, ellepve a környéket is, hogy Kis-Enyedre érhessünk s már esteledni kezdett s sietnünk kellett a hidon áttörni mert éjszakára ott nem állhattunk volna meg nagyobb veszély nélkül s megrohanva a hidat egy utolsó mind két részről elkeseredett harcz fejlődött ki s mindenki a maga élete megmentésére szuronyt szegezve s magáért küzdve ölt s gyilkolt, hogy menekülhessen, míg végre az oláhok közül is többen elesve huzódtak jobbra s balra, sikerült magunkat áttörni a hidon. Az előrs azonban nem sokat törődve a hátréddel a mint a hidon keresztül mehetett ott hagyott bennünket Szatmári a századjával és a mig én is kigázolhattam embereimmel e rendetlen tömkelegből s keresztül vághattuk magunkat az oláh sergen, már késő este volt és egész éjjel mentünk s csak így juthattunk reggel Nagy-Enyedre.

Szatmári a századjával más irányban Gyulafehérvár felé vonult s azután többet nem láttam s nem is tudom életben maradt-e s mi történt vele.

Nagy-Enyedre érve s számba véve a legénységet, a vadász századomból 15 ember hiányzott és Ambrus József hadnagy, s azután e nagy fáradság után kimerülve s éhesek is voltunk, az nap Nagy-Enyeden maradtunk. Az aranyosszéki nemzetőrökből is többen hiányoztak és a kik Enyedig kísérték itt meg sem állva vonultak Felvinczre az elszakadt társaikhoz. Másnap reggel egybe gyűjtve századomat azonnal indultunk s igyekeztünk vissza kiindulási helyünkre Oláh-Lapát község felébe, itt elfoglalva előbbi állásomat, jelentést tettem azonnal Br. Eglofstein alezredes parancsnokunknak a történetekről s kértem, hogy az annyira megviselt s megapadt századommal váltsanak fel, mert ily állapotban lőszerünkől is kifogyva képtelenek vagyunk a fedezetre. Egy pár nap mulva fel is váltottak s századommal Kolozsvárra lettem berendelve.

Itt alig voltunk egy hétig mialatt századom ki lett egészítve s újból felszerelve, rendeletet kaptam Br. Ke-

mény Farkas ezredes térparancsnoktól, hogy azonnal induljak századommal Mező-Tur felé és a tordai hasadék jobb oldalán foglaljak állást és a vonalon csatlakozzam a jobb és balszárnyhoz s fedezzük e vonalt. Én tehát másnap reggel századommal M.-Turba mentem s ott elfoglaltam állásomat. A mint azonban a szükséges előrsöket kiállítottam és a balszárnyon levő előrsökkel csatlakoztunk — a hol Lengyel Ádám volt a századjával fedezeten, a tordai hasadék jobb oldalán, a hegytetőn tanyázó oláh sereg az előrséget megtámadta s Lengyel Ádám századjával előre nyomulván verte őket vissza a tetőre — itt azonban az ugynevezett Monosterián nagyobb seregrel talált — az egész környékből ide sereglett oláhok táboroztak ott s itt volt a papi lak körül a gyűlhelyük, s nagy erővel állottak ellent s nekem a századommal segítségére kellett sietnem. Több órai kemény harcz és rohamok után sikerült az egész tábort buv fészükéből kiverni s mind beljebb üzni a hegyekre. Ez alkalommal a hasadékba a rejtek helyeket is kikutatva, hogy a hátunk megett ellenség ne maradjon több, rabolt tárgyra akadunk a mit az oláhok Enyedről és a környékből rabolva ide rejtettek el. Másnap szekerekre rakatva a rabolt tárgyak nagy részét a tordai térparancsnoksághoz jelentéssel mellett küldöttük be Tordára.

Állásunkra újból visszatérve a további rendeletig fedeztük a vonalt és be vártuk a mig a rosszul sikerült első expeditio után Szeben bevételével a havas körülzárására nagyobb erő lett fordítva a parancsnokságot Fehérvár körül Br. Stein ezredes vette át, Forró Elek és Br. Kemény Farkas ezredesek pedig a havasokon működtek s mindaddig késtünk az elenyomulással a mig Biharmegye felől Vasvári és Lugos felől Hatvani mindenik a maga csapatjával megérkezett.

Ez idő alatt Tur felett történt leverő esetet sem hallgathatom el: ugyanis: egy este későn egy gyanus embert fogtak el az előrsön a ki lopva igyekezett a vonalon át surranni Kolozsvár felé tartva, főhadnagy Csiky Antal volt az őrségen s letartóztatva bekísértette a főrségre s ott megvizsgálva kiszült hogy egy osztrák kémet fogtak el, a ki Puchner táborából volt küldve. levelekkel Wardener és Urbán táborába Besztercze körül. Elég sajnós, hogy az illető egy kolozsvári jómódu magyar polgár szabó mester volt. Neve az illetőnek Dézsi, lakóháza volt a veres keresztnél, szabó műhelye a főtéren a várda mellett a ki azelőtt is többnyire az osztrák tiszteknek dolgozott. Hatalmamba és módomba lett volna felsőbb meghagyás és határozott rendeletnél fogva az illetőt azonnal hadi törvénség elébe állitva agyon is lövteni, mint ellenünk működő árulót — de példásabb büntetésre számítva szükségesnek láttam őt fedezet alatt beküldeni Kolozsvárra a felsőbb hatósághoz — a kit el is zártak s vizsgálat alá helyeztek. — De a nemsokára bekövetkezett szomorú eseményekkel a muszka interventioval ő is menekült s utóvégre még rajtam állott boszut, sujtó vádakkal lépve fel ellenem, később Urbán tábornok s telyhatalmu parancsnok előtt s lépten-nyomon üldözőbe vettek, mint főbb forradalmárt s lakásomat is kikutatva a mi fegyverneműt eláltak lefoglalták s szegény atyámat is több ideig elzárták érettem, mint kezeit minden igaz ok nélkül.

Egy pár nap mulva mi is rendeletet kaptunk s újból megkezdődött az egész vonalon az elvonulás a havas felé. Én a századommal a tordai hasadék jobb oldalán rendes csatárlánczsal haladva előre, a balszárnyon Lengyel Ádám a századjával, egészen Oláh Peterdig és Maguráig ellenségre nem találtunk. Én a századommal

Magura községnek tartva — messziről feltűnt az oláh sereg a mely az egész környéket ellepte és a faluhoz közeledve állást foglaltunk — azután *Derzsi* hadnagyot egy szakasszal előre küldöttem azon utasítással, hogy szóliítsa fel a falusiakat, a fegyver letételre s minden üldöztetéstől mentve lesznek — de szóba sem akartak állani s míg megtámadták csatárláncunkat s ezzel megkezdődött újból a csatázás s késő estig folytonos tüzeléssel s megrohanásokkal a faluból és kiverve az oláhokat üztük beljebb a hegyekre. Ez idő alatt a jobb szárnyon *Tarsoly Gergely* is megérkezett századjával s oldalba megtámadva az oláh sereget szaladással menekültek s oszlottak szét s az nap éjjelre még Járaig nyomulhattunk előre.

Innen másnap Br. *Eglofstein* alezredes mint a vonal parancsnoka az oláh-fenesi vonalra rendelt ki s itt kiegészítve egy zászlóaljtal azzal fedeztem a vonalt Gyaluig s mindaddig itt voltam a míg Br. *Kemény Farkas* ezredes s kolozsvári térparancsnok a Kolozsvárt levő sereggel B.-Hunyad felé a kivonulást megkezdette. Ekkor Szász-Fenesre lettem berendelve s ott mig egy osztály lovasságot és egy üteg ágyut kaptam rendelkezésem alá mint hátvéd fedeztem a kivonult sergünket B.-Hunyadig. A mint azonban megindultunk az osztrák sereg utánunk jött s közelebb érve hozzánk a dzsidás Ulánusokkal az ágyúinkat megrohanták, de rosszul sikerült, mert egy pár kartácscsal közibük löve s huszárjaink által üldözöbe véve hamar szét oszlottak s Hunyadig még megközelíteni sem mertek.

B.-Hunyadhoz közeledve Br. *Kemény Farkas* ezredes mint főparancsnok, Gál Sándor ezredes s többek kíséretében előnkbe jöttek s itt szemlét tartva felettünk rendeletet kaptam, hogy állást foglaljak s éjszakára künn maradvá előőrson, Hunyad felett a jobb szárnyhoz csatlakozva fedezzük a vonalt. Ennek folytán ágyúinkat elhelyezve és az előőrséget kiállítva éjjelre itt maradtunk, bevárandók a Jára környékén elmaradt Br. *Eglofstein* parancsnoksága alatt levő csapatokat is.

Nemsokára ezek is megérkeztek s itt letelepedtek. Másnap reggel rendeletet kaptunk Hunyadra bevonulni itt kevés ideig pihenőt tartva, délután az egész magyar sereg, a mi ide gyűlt össze, kivonultunk Hunyad mellett a rétre, és itt Br. *Kemény Farkas* és *Gál Sándor* ezredesek a sereget rendezve kétfelé osztották.

Ez idő alatt a vegyes osztrák és orosz sereg is megérkezett Hunyadra és itt megtámadtak s rendes ütközetünk volt velük — a mi végre is a mi előnyünkre dőlt el és az ellenséget visszaverve újból elfoglaltuk B.-Hunyadot. A rövid ideig tartott ütközet után *Gál Sándor* ezredes egy osztálylyal előre ment Csucsára s Br. *Kemény Farkas* maradt egy osztálylyal a hátvédben. Engemet 1 zászlóaljjal, Antost 1 zászlóaljjal és 1 osztály lovassággal ágyu fedezetre rendeltek a hátvédbe. Csucsára késő estve érkeztünk meg s ott tartva másnap reggel követtük sergünket Zsibóig.

(Folyt. követh.)

HALÁLOZÁSOK.

Honvédegyleteket, munkatársainkat és lapunk barátait kérjük sziveskedjenek a halálozásokról egy-egy rövid tudósítást írni s a gyászjelentést az ereklye-muzeum számára esetről-esetre beküldeni.

Antalóczy Sándor, volt biharmegyei alleveltáros haláláról írnak nekünk, aki pelbárt-hidai birtokán hunyt el. *Antalóczy* a szabadságharcz alatt mint nemzetőr-fő-

hadnagy küzdött és meg is sebesült. A szabadságharcz után megyei szolgálatba állott, és mint alleveltáros egy pár évvel ezelőtt vonult nyugalomba.

Bicskey Flóris 48-as honvéd, később órásmester, életének 67-ik évében Monoron febr. 14-én elhunyt. Az egyszerű, derék ember holttestét, nagy részvétellel kísérték utolsó útjára.

Bogdi Papp Mór, a karczagi kerület 1848—49-iki képviselője, pestmegyei birtokos, életének 72-ik évében, február 13-án, rövid szenvedés után meghalt. Az elhunyt képviselte később is a karczagi, majd jászladányi kerületeket, azután a bírói pályára lépett. Mint a karczagi törvényszék elnöke nyugalomba vonult, de nem szűnt meg a közügyekkel élénken foglalkozni. A király — írja a „M—g“ — a királyi tanácsosi czimmal tüntette ki az elhunytat. A volt jász-kun kerületek alkapitánya volt, továbbá megyebizottsági tag, városi képviselő és a karczagi evang. ref. egyház presbitere. *Papp Elek* orsz. képviselő, a függetlenségi és 48-as párt jeles tagja, testvérét vesztette az elhunytban.

Balogh Kálmán, kereki kántortanító, harmincznyolcz éven át végzett buzgó tanítóskodás után 64 éves korában elhunyt. A boldogult — mint nekünk írják — ifju korában 48-as honvéd is volt, és Budavár bevételénél, a zalai önkénytesek között harczolt a falakon, a szabadságharcz után besorozták huszárnak, majd hazakerült és hozzáfogott érdemes tanítói pályájához.

Baráth Miklós 1848—49-iki honvéd-főhadnagy és menházi tag, Zemplén megyei illetőségű, ref. vallásu márcz. hó 8-án, élete 80-ik évében elhunyt.

Gyergyó-ditrői Csiby Alajos, 1848—49-es honvéd-százados, egy nagy terjedelmű tekintélyes család tiszteltreméltó agg Nesztora, márcz. 2-án, 89 éves korában, végelgyengülés következtében elhunyt. Az elhunytban Csiby Tamás gelencei plébános, egyházi és társadalmi életünk e tisztelt tagja és Csiby Lőrincz, besztercebányai kir. erdőmester, édes atyjukat gyászolják.

Idősb Dobay Sándor nyugalmazott főgimnáziumi rendes tanár, 1848—49. honvéd hadnagy, 40 évi működés, 3 évi nyugalomban létel után, életének 77-ik évében f. évi február hó 19-dikén d. u. 1 órakor meghalt.

Egervári P. Ödön, a budapesti egyetem könyvtár-tisztje, 1848—49-iki honvéd huszár hadnagy végelgyengülés következtében 72 éves korában elhunyt. Egervári igen pontos, buzgó hivatalnoka volt az egyetemnek, a ki az utolsó pillanatáig lelkiismeretesen teljesítette kötelességét. Élete rendkívül változatos volt és sok mindenen ment keresztül. Eleinte színész volt, majd pap; azután végig küzdötte a szabadságharczot és fogságot is szenvedett. A szabadságharcz után mint hivatalnok működött és irodalommal is foglalkozott. Irta több önálló munkát, számos elbeszélést, visszaemlékezést. Kedves embere volt Eötvös Józsefnek és Szende Bélának, a ki meg is kínálta őt tanári állással a Ludovika-Akadémiában, majd titkári állással a miniszteriumban, de egyiket sem fogadta el, mert törhetetlen 48-as létére a közösügyes kormánytól nem akart állást elfogadni. Halálát három gyermeke s nagyszámu ismerősei gyászolják.

Felsőszálláspataki Maru Sámuel 1848—49. szabadságharczbeli honvéd főhadnagy, birtokos és törvényh. bizottsági tag életének 82-ik évében, folyó évi február hó 5-én végelgyengülés következtében megszűnt élni. A mindenki által szeretett halottnak legyen könnyű a föld.

Ferenczy Gedeon, aradi református egyházmegyei tanácsbíró és volt 48-as honvédtiszt elhunyt 67 éves korában. Temetése nagy részvétellel ment végbe.

Udvardi és Kossuthfalvi Kossuth Pál Zemplénvármegye volt főszolgabírája 48-as nemzetőr-honvéd hadnagy,

a királyhelmecezi választókerület volt országgyűlési képviselője élete 72-ik évében február hónap 16-án éjjel meghalt. Az elbunyat udvardi és Kossuthfalvi Kossuth Lajos és neje Chyzer Irma, gyermekeik: Pál, Mária, Lajos és Katinka; Kossuth Borbála férj. Cseléy Antalné, Rozália, csicseri Orosz Mihályné gyászolják.

Lénárd Máté volt főispán — mint Szabadkáról jelentik — febr. 24-én reggel 78 éves korában meghalt. Régi jónevű hazafi szállt vele sirba. A szabadságharc leveretése után, melyben tevékeny szerepet játszott, hat esztendei osztrák várfogságot szenvedett. Később, midőn az alkotmány visszaállított, Szabadka város főkapitánya, majd polgármestere lett, a városi főispáni intézmény szervezése alkalmával pedig Szabadka, Paja és Ujvidék városok főispánjává nevezték ki; 1877-ben visszavonult a politikától s azóta a gazdaságnak s családjának élt. Halálhíre a városban mély részvétet keltett.

Litz Keresztély 1848—49-iki öreg honvéd, a ki most halt meg Torzsán, a szabadságharcnak tizenhét nagyobb csatájában vett részt. Temetésén — mint nekünk írják — ott volt az egész község és a vidék, nagy és igaz részvéttel szívében az elhunyt emléke iránt.

Lázár János 1848—49-iki nyugalmazott honvéd főhadnagy márcz. hó 5-én, Topliczán hosszás szenvedés után, élete 76-ik évében elhunyt. Az egykor zugó csatákban küzdött honfinak legyen pihenése csendes, háborítatlan.

Lázár János 1848—49-iki honvédfőhadnagy márcz. 5-én életének 72 ik évében elhunyt. Temetése nagy részvét mellett ment végbe.

Moldvai János 1848—49. székely huszár folyó év január végén meghalt 68 éves korában, nagy nyomorban elhagyatva. Közli: Ménasági Egerbegyről.

Szűts Máté, Baracska lakos 68 éves korában február hó 8-án elhunyt. Szolgált fegyver letételig a Ferdinánd huszár ezredben. Öreg napjaiban napszából élt. Közli: Taub József egyleti elnök.

Szivós Sándor 48—49-iki honvéd február 22-én életének 70-ik évében meghalt. Szivós a szabadságharcban mint vitéz harcos küzdött és a honvéd-alapból huzott nyugdíjat, de mostanság már majdnem elhagyottan és boldogtalanul élte napjait, míg végre e hó 22-én kiszünetelt. — Temetése szivreható volt és nagy részvét mellett ment végbe. Midőn Fejes Dániel református lelkész megható és szívből jövő emlékbeszéde elhangzott, a halotti gyülekezet nagyrésze könnyezve kísérté ki örök nyughelyére az öreg honvédet.

Vidits András volt 48-as honvédet f. év február hó 15-én temették el az ajkacsingervölgyi bányatelep temetőjében. A boldogult Perczel Mór alatt heves küzdelmekben vett részt szabadságharcunk idejében; nevezetesen a római sánczok bevételénél a ráczok ellen. Később Eszékbe szorult, melynek feladása után haza ment, mint bányamunkás becsülettel kereste kenyerét — de két év óta tüdőbajban szenvedett s a bányagondnokság kegyeiből tengette életét, mely mostan el is temette. Nyugdíjban nem részesült. Közli: Szám Lőrincz.

Vesselényi Ferencz 48-as közharcos menházi tag Borsód-megye M.-kövesdi illetőségű, élete 64-ik évében meghalt. Az elhunyt több ideig volt községi jegyző. Közli Lehoczky Sándor.

Zsarolyai Német Gábor, köbölkúti földbirtokos. 1848—49-iki honvédhuzárszázados és Biharmegye volt táblabírája meghalt február 12-én, életének 98. évében.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kossuth-kalapos országezimer. Péterváradról írják lapunknak, hogy egy ott élő 48-as honvéd, érdekes ereklyét őriz. Ez az ereklye a műsora egy hangversenynek, a melyet a 39-ik Don Miguel-ezred zenekara játszott végig. A mi a műsor lapját különösen érdekessé teszi, az a kövel nyomott rózsaszínű czirádából font keret, a melyet fölnt a magyar czimer kapcsol össze. A czimeren a korona helyére hosszú tollas Kossuthkalap van rajzolva. — A 39-ik ezred tudvalevőleg 1848-ban zenekarostul együtt a magyar hadsereghez lépett át. Az ezredet 1849. tavaszán a pétervárad erdőségbe helyezték, a hol később hónapokig volt körülvárva az osztrákoktól. E napokban a vár lakosainak egyetlen szórakozása a zene volt. A hozzánk beküldött műsor számait 1849. május 21-én játszották a Buda vára bevételének öröme rendezett nagy ünnepélyen. A nyolcz számból álló hangversenyen csupa magyar- és műzenedarabokat játszottak.

Kossuth-kép a pécsi városházán. Pécsi levelezőnk szerint, az ottani városházán e napokban helyezték el egész csöndben, a Kossuth Lajos élethű arczképét a közgyűlési teremben. Az ifju Kubányi akadémiai festő ecsetje alatt támadt Kossuth-képet a közgyűlési terem azon helyére függesztették föl, a hol azelőtt a Perczel Miklós volt főispán képe volt elhelyezve. A kép Kossuth Lajost, kormányzó korából adja vissza, megkapó élet-hűséggel.

Görgei Arthur beteg. Görgei Arthur tábornok — mint értesülünk — már huzamosabb idő óta gyöngékedik, de fenyegető veszélytől ez idő szerint nincs mit tartani. Környezetében bizton hiszik, hogy a tábornok erős szervezete le fogja győzni a betegséget.

Klapka unokaöccse. Sprung Emil volt főhadnagy febr. 14-én tört dőfött szívébe és szörnyet halt. Hír, szerint Sprungot családi viszályok és anyagi gondjai kergették a halálba. A szerencsétlen ember unokaöccse volt Klapka György 1848—49 es tábornoknak.

Társas estély. Febr. hó 15 kellemes estélyt tartottak az ereklye-muzeum s a történelmi Lapok hívei. Sárdy Lőrincz bemutatta néhai Sárdy Sámuel toroczkoí unit. papnak egy versét, a melyet ez Lőrincz fiának 1848 ban a husvétü ünnepi szavallásra az „Unió“ magyarázatáról irt. A társaság tagjai 2 frt 40 krral növelték a Kalmár alapítványt, beirták a neveiket a társaság emlékkönyvébe, melyből kitünt, hogy a társaság egyik tagja 25-ikszer kereste fel a társas estélyeket. Ennek folytán elhatározták a jelen levők, hogy alapítványt létesitenek az illető nevére és emlék okmánynyal tüntetik ki a közelebbi összejövetelen. Miután azonban e nap épen márcz 15-ére esik, e napon pedig a márcz. 15. bizottság is nagyobb szabásu társas vacsorát rendez, a társaság Vincze István alappénztárnokot kérte fel arra, hogy a társas estély alkalmára gondoskodják, hogy a tagok egy csoportban foglalhassanak helyet a banketten. A társaság este 8 órától 11 óráig igen kellemesen mulatott.

Az 1848—49. „Történelmi Lapok“-ra egész évre előfizettek.

1894. évre befizettek:

Molnár Albert, Hory Béla, Darkó Lajos.

1895. évre befizettek:

Hegyesi Márton, Ugron Gáspár, Szemerjay Károly, Nagy Sándor, Létay Gábor, Saághy Lipót, Váradi József, Rákosi István, Pongrácz Kornél, Lechner Sándor, Darkó Lajos, Bajai Dr. Fialla Lajos, Kiss Ferencz, Sidó Károly, Szakács Károly, Tolnamegyei honvéd-egylet. Fekete Pál, Id. Z. Bodola Lajos, Wallfisch Armin.

A Sánta huszár naplóját megrendelte:

Lövei Klára Majtistról, Bajai Dr. Fialla Lajos Bukarestből (diszkötés). Ezenkívül Bajai Dr. Fialla Lajos Bukarestből 3 frt. 31 krt. volt szives adakozni, a Kinizsi alapítvány gyarapítására Az alap bevétele eddig 28 frt. 81 krajczár.

Honvéd-segélyalapra adakoztak:

Sidó Károly Radnóthról 50 kr.

Ereklje Muzeumnak rendes tagsági díjban:

Szakács Károly Székely-Udvarhelyről 1 frt.

A Szalay-Baróti-féle Magyar Nemzet Történetéből most jelent meg a 8-ik füzet, melyben Szent László és Kálmán királyok uralkodásának története van a szokott alaposággal megírva. E füzethez is két gyönyörű műmellékletet csatoltak a kiadók: az egyik Echter festménye után az augsburgi csatát ábrázolja, a másik Geiger rajza után azt a jelenetet, midőn Szent. István elfogja Gyula vezért és családját. A szövegbe nyomott képek száma ezúttal tizennyolcz: egytől-egyig vagy egykoru rajzok vagy természet után készült ábrázolatok, vagy pedig egyes nagyirű festmények reprodukciói.

Az „1848—49-iki magyar szabadságharc története“ című nagy munkából most jelent meg a 30-ik füzet, a melyben Gracza György a pakozi győzelmet, továbbá Jellasics futását mondja el igen érdekesen. E füzethez van mellékelve az ozordi lefegyverzés kiváltványa is essitetinek megfelelő nyomtatásban. E helyütt megjegyezzük, hogy a nagy munka immár befejezéséhez közeledik, s a 40—42-ik füzetrel minden körülmények közt véget ér. A füzet képei a következők: Abencourt Károly huszárszázados. — (A vértanu 1848-iki arcképe.) A zalatnai vérfürdő 1848 október 23-án. A szamosújvári ütközet 1848. november 13-án. Eredeti je a bécsi csász. udv. könyvtárban.) Schlick bevonulása Kassára a ludaméri ütközet után 1848. decz. 11-én. Csata Aradnál 1848. decz. 14-én. A mosonyi ütközet 1848. decz. 18-án. A nagyszombati csata 1848. decz. 16-án. Vindischgrätz herczeg bevonulása Pozsonyba, 1848. decz. 16-án. Az 1848-iki Ormeo Bulletin által kiadott egykoru kép. A moori ütközet 1848. decz. 30-án. A zentai halottfej koszoru. A debreczeni ref. nagytemplom.

Az új államtitkárok arcképsorozatát kezdi meg legutóbbi (7) számában a mi legkedveltebb képes lapunk, az Ország-Világ. Bemutatja első sorban Vörös László és Grenzenstein Béla államtitkárok arcképét: a ciklust jövő számában fogja folytatni. Maralítással különben is tele van ez a száma az Ország-Világnak. Abból az alkalmából, hogy a főváros végleg elvetette magától a Margit szigetét, érdekes cikkben ismerteti a Margit-sziget történetét. Bemutatja a legszebb részeket Apponyi Albert gróf mult heti székfoglaló értekezéséből, bő referátát hoz (képekkel) a kisaludlyi társaság ünnepéről. Foglalkozik a Goldmark-jubileummal, eredeti képeket ad az Elba hajó szerencsétlenségéről, s a népszínház nagy sikerű ujdonságának, a Papa feleségének legszebb zene-számát bemutatja. Végül Adorján Sándortól hoz heti tárczát az elmúlt hét eseményeiről. Csakugyan csodálni való, hogy lehetett ennyi érdekes aktuális tartalmat összehordani! Pedig ez még nem minden. Ott találjuk

Komjáthy Jenőnek, a most elhunyt jeles lírikusnak népkölteményét, E. Kovács Gyula, Téglás Gábor elbeszélést, Gengey Gusztáv regényét, Goró Lajos szép rajzát. Kell-e még több? Mindinkább megerősödünk abban a régi meggyőződésünkben, hogy az Ország-Világ határozottan a legtöbbet érő magyar szépirodalom lap. S a legolesőbb is, mert szinte szinte hihetetlen — előfizetési ára negyedévre csak 2 forint. Mutatványszámokat a kiadóhivatal (V. Hold. u. 7. sz.) ingyen küld.

Ama nagyfoku pártfogást, melylyel a „Képes Családi Lapok“ minden körben és minden vidéken találkozunk, azáltal viszonzozza, hogy minden számát érdekesebbnél-érdekesebb regények, elbeszélések, rajzok és költeményekkel tölti meg. A jelen számba is legjobb nevű íróink és költőink irtak élvezetes és érdekfeszítő műveket. E számban a következő kiváló neveket találjuk: Benitzkyné Bajza Lanke, Jánossy Zoltán, Honthy István, Léway Imre, Somló Sándor, Tolnai Lajos, Dudnyánszky Gyula, stb. stb. A „Képes Családi Lapok“ előfizetési ára egész évre 6 frt. felévre 3 frt. negyedére 1 frt. 50 kr. Mutatványszámokat ingyen és bérmentve küld a kiadóhivatal. Budapest Vadász utca 14. szám saját házában.

ERDÉLYI EGÉSZSÉGI LABDACSOK.

(CSODA-LABDACSOK.)

Mindennemű székrekedés és azok következményei eltávolítására, hogy mily kitünő házi szer, mutatja az a körülmény, hogy minden más összetételű tul szárnyalt, semmiféle ártalmas szert nem tartalmaz, éppen ezért nem ártalmasok a gyomor és belekre, hanem az emésztést rendes állapotba hozzák; aranyeresek, gyomor- és májbajosoknak és azoknak, kik altesti itegbántalmakban szenvednek és a vértisztítást igénylik, biztos gyógyulást hoz, helyreállítják és fentartják az egészséget.

A fenti bajokon kívül a következő bajokban nyújt alapos segélyt: kezdetleges, nyilt és vak arany érnél, mindennemű kiütéseknél, régi sebeknél, sömör, otvar, fekélyek-, fej- és fül-fájdalomnál, gyomorhurut, gyomorgörcs-, hányinger- és nehéz emésztésnél. Továbbá rheumaticus bajoknál az epe kiválasztást elősegíti, egyszersmint óvszerül szolgál a járványos betegségeknek.

HASZNÁLATI UTASÍTÁS.

Felnőttek reggel és este 2—3 labdacot vesznek. Erősebb szervezetűek 4—4 szemet vehetnek, kik gyomorbajban szenvednek és hosszabb kurát akarnak tartani, minden reggel vegyenek 2 szemet. Ára egy próbadozónak 21 kr. egy rendes doboznak 50 kr.

KAPHATÓ:

NAGY SÁNDOR

gyógyszertárában a „vörös kereszt“-hez Maros-Vásárhelyt, Szt.-György-utca 4. sz.

Gyógyászati különlegességek. Illatszerek. Pipere- és gyógyszeres panok. Gyógyborok. Valódi tokaji asszu-Francia és magyar Cognak. Mindennemű ásványvizek. Legkitünőbb minőségű „China Malaga“ és „China-Vas-Malaga“ bor. Sebészeti eszközök. Kötszerek stb.

Egyedüli készítője és szétküldési raktára a már 10 év óta közkedveltségnek örvendő „Gyöngyvirág“ különlegességeknek u. m.: Gyöngyvirág hölgypor, szájjvíz, fogpor, arczkenőcs, mosdóvíz, hajolaj, pomádé, brillantin, viasz pomádé illatszere, eau de Cologne, hajszesz, szappan és Gyöngyvirág szobafüstölőnek.

Készítője a legtisztább gyógyszerészi szeszből előállított Sósorszesznek és a Dr. Tischler általános elterjedt gyógyerejű szájjvize és fogporának.

Levélbeli megrendelések postai utánvét mellet a legnagyobb pontossággal eszközöltetnek; csomagolásra nagy gond fordítatik.

1. a honvéd neve:
 2. Született 18... hó... n... községben. — Vallása: megye
 3. Honvédségi szolgálata előtt mivel foglalkozott, vagy mily állást töltött be?
 4. 1848—49-ben, mely időtől kezdve, meddig szolgált?
 5. Honvéd minősége, melyik honvédszászlóaljnál vagy csapatnál szolgált?
 6. Ütközetben vett-e részt, melyekben?
 - hol? mikor?
 - megsebesült, hol?
 7. A honvédségnél legutóbb milyen rangot viselt? Részesült-e kitüntetésben?
 8. Jelenleg mi a foglalkozása?
 9. Jelenlegi tartózkodási helye város község. megye
 10. Nős-e, vannak-e gyermekei? Milyen állást foglalnak el? Milyenek a vagyoni viszonyai?
 11. 1848—49-ről történeti visszaemlékezéseket irt-e, mely czim alatt, hol, mikor jelentek meg?
 12. Vannak-e egykoru jegyzetei, levelei, emléktárgyai, melyeket az ereklye muzeum részére a „Tört. Lapok“-ban való közlés, illetve ismertetés végett beküldhet?
- Mellékelve (vizit-, kabinet, régi aquarel- rajzolt) arckép drb. napló, leírás, ereklye drb.
- Kelt 189.....

.....
a honvéd aláírása

.....
a honvédegylet elnökének aláírása.